

SVERIGE 4:75
NORGE 6:75
DANMARK 6:95
INKL. MOMS

MYNT KONTAKT

OKTOBER 1977

8

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGENS TIDSKRIFT

TALLINN- FYND

Sid 4

1500-talets öresmynt

Sid 11

Spårämnesanalys

Sid 6

Fahnehelmare och långrockar

Sid 7

Mystik kring Göteborgs första mynt

Sid 20

Vad gör medaljkommittén

Sid 14

SUOMALAISET LUKIJAMME VOIVAT KIRJOITTA MEILLE SUOMEKSI

Sid 26

Erik XIV,
1 öre 1564.

SNFs auktion och hela höst- programmet

Sid 3

F.I.D.E.M. Budapest

Sid 18

”Grundtolfskilling”

Sid 16

OKTOBER ERBJUDANDE

CARL IX				SVERIGE ENKRONOR				SVERIGE ETT ÖRE			
1 öre	1610	1	115:-	1890	01/0	795:-	1878	0	675:-		
<u>GUSTAV II ADOLF</u>				1907	0	750:-	1884	1+	45:-		
1 öre klip.	1625	1?	225:-	1916	01	350:-	1886	01	200:-		
1 öre klip.	1629	1	350:-	1924	m.p. 01/0	295:-	1890	0	195:-		
<u>CHRISTINA</u>				1930	01/0	125:-	1892	1	350:-		
1 öre	1647	1+	850:-	1931	0	175:-	1894	1	180:-		
<u>CARL X GUSTAV</u>				1935	01	20:-	1894	1+	250:-		
1/4 öre	1655	1	85:-	1939	01	12:-	1899	1+	15:-		
1/4 öre	1656	1	85:-	1939	spr.G. 01/0	60:-	1904	01	35:-		
1/4 öre	1657	1+	200:-	1940	01	15:-	1905	01/0	50:-		
1/4 öre	1659	1/1+	125:-	1941	0	75:-	1907	0	60:-		
<u>CARL XI</u>				1941	01	25:-	1909	S.kors 0	300:-		
1 öre km	1661	1	300:-	1945	TS mh. 01	20:-	1910	1+	60:-		
2 öre km	1662	1	275:-	1947	01/0	30:-	1913	0	150:-		
1 öre sm	1680	1	250:-	1949	0	35:-	1914	0	350:-		
<u>CARL XII</u>				1960	01/0	45:-	1914	ö.4 2	125:-		
1/6 öre sm	1708	1+	90:-	1966	0	15:-	1915	01	20:-		
<u>ULRIKA ELEONORA</u>				<u>SVERIGE FEM ÖRE</u>				1915	0	70:-	
1 öre km	1719	1 refl.	85:-	1879	1?	60:-	1917	01	35:-		
<u>FREDRIK I</u>				1880	1?	55:-	1918	01	45:-		
1/2 öre sm	1720	1+	150:-	1884	01a0	395:-	1919	01	65:-		
1 öre	1737	01	325:-	1890	01/0	495:-	1920	0	65:-		
<u>GUSTAV III</u>				1892	01/0	375:-	1921	0	55:-		
1/12 Rdr	1778	1(+)	175:-	1897	1+/01	60:-	1922	0	50:-		
1/6 Rdr	1786	1+	275:-	1902	01	150:-	1923	0	125:-		
<u>GUSTAV IV ADOLF</u>				1905	01/0	250:-	1925	0	35:-		
1/12 skill	1803	0	275:-	1909	l.kors 1+/01	400:-	1926	0	40:-		
<u>CARL XIII</u>				1909	l.kors 0	575:-	1927	0	45:-		
1/2 skill	1815	01	375:-	1910	1+	1800:-	1928	0	70:-		
1/2 skill	1816	1/1+	85:-	1911	god 1+	75:-	1929	0	40:-		
1/2 skill	1817	1	90:-	1912	01	250:-	1933	01	20:-		
<u>CARL XIV JOHAN</u>				1915	0	695:-	1935	0	30:-		
1 skill	1820	1 rut	300:-	1917	01	160:-	1936	K.6 0	25:-		
1/2 skill	1820	01	250:-	1917	1+	75:-	1937	01	7:-		
1/4 skill	1821	1+/01	85:-	1918	1+	195:-	1938	0	45:-		
1/2 skill	1822	1-	60:-	1919	1+	165:-	1938	01	10:-		
1/12 skill	1825	01	145:-	1919	01/0	225:-	1940	0	20:-		
1/4 skill	1828	01	150:-	1920	0	350:-	1941	0	20:-		
1 skill	1832	01	2200:-	1921	0	395:-	1942	0	25:-		
1 skill bo	1836	01	450:-	1923	01	575:-	1943	0	55:-		
<u>OSCAR I</u>				1924	0	400:-	1944	0	55:-		
1/16 Rdr	1848	0	600:-	1925	0	425:-	1945	0	65:-		
2/3 skbco	1851	1+	75:-	1926	01	175:-	1946	01/0	40:-		
1/3 skbco	1852	1+	65:-	1926	0	475:-	1947	01	7:-		
1/3 skbco	1852	01	175:-	1928	01/0	200:-	1949	0	40:-		
1/32 Rdr	1852	0	450:-	1934	01	75:-	1950	0	20:-		
1/3 skbco	1855	01a0	250:-	1934	01a0	150:-	<u>SVERIGE FEM ÖRE IGEN</u>				
1/3 skbco	1855	0	375:-	1936	0	275:-	1906	1+	50:-		
1/6 skbco	1855	1+	40:-	1937	0	150:-	1940	Änd.4 01/0	150:-		
4 skbco	1855	1+/01	750:-	1938	0	90:-	1950	0	20:-		
1 öre	1858	0	195:-	1939	0	90:-	1952	0	65:-		
<u>CARL XV</u>				1940	01	35:-	1961	TS 0	40:-		
5 öre	1863	0	650:-	1940	ändr.4 0	275:-	1962	0	15:-		
25 öre	1864	01	450:-	1942	01	50:-	1968	0	3:-		
1 öre	1870	01	75:-	1944	01/0	100:-	1969	0	3:-		
25 öre	1871	01	475:-	1945	01	50:-	1970	0	3:-		
1 öre	1872	0	125:-	1948	01/0	70:-	1971	0	3:-		
1 öre	1873	0 LA.	250:-	1957	0	60:-	1972	0	1:-		

Alla priser inkl. moms. - Full bytesrätt inom 8 dagar. Porto tillkommer.

PEO MYNTHANDEL AB

DROTNINGGATAN 29, BOX 16 245, S-103 25 STOCKHOLM

TELEFON 08-21 12 10

MYNTKONTAKT

SVENSKA NUMISMATISKA
FÖRENINGENS TIDSKRIFT

Östermalmsgatan 81
114 50 Stockholm
Telefon 08-67 55 98
(vardagar 10.30-13.00)

Myntkontakt:

Postgiro 42 30 50-4
Bankgiro 219-0502
Svenska Handelsbanken

Myntkontakt utkommer mellan
den 10:e och 15:e varje månad
Ingen utgivning under juni och juli

Prenumeration: helår 43:75

REDAKTION

Ansvarig utgivare:
Lars O Lagerqvist

Huvudredaktör:
Torgny Lindgren

Teknisk redaktör:
Nils Åberg

Redaktionskommitté:
Madeleine Greijer
Bengt Hemmingsson
Frank Olrog
Bertel Tingström

Copyright:

Myntkontakt och respektive
författare, vilka ansvarar för
sakinnehållet i sina bidrag

ANNONSER

Annonschef:

Michael Dorsch
Telefon 08-21 47 45
Box 16 245, 103 25 Stockholm

Annonspriser exkl. moms:

4 sidor (mittuppslag)	2 865:—
2 sidor (mittuppslag)	1 510:—
2:a omslagssidan	920:—
omslaget 4:e sida	1140:—
1/1 sida (157 x 220 mm)	700:—
2/3 sida (104 x 220 mm)	485:—
1/2 sida (157 x 108 mm)	365:—
1/3 sida (50 x 220 mm)	260:—
1/4 sida (76 x 108 mm)	200:—
1/6 sida (50 x 108 mm)	140:—
1/12 sida (50 x 52 mm)	75:—

Sista materialdag:

Den 15:e i månaden
före utgivning

Annonsmaterial:

Negativ eller positiv offsetfilm
För typografering och sättning av
annonser debiteras nettopriser

Annonser som ej är förenliga
med SNF:s, FIDEM:s och
AINP:s etik
kommer att avböjas

ISSN nr 0435-8245

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

Höstprogrammet oktober-december 1977

KLUBBMÖTE. Onsdagen den 12 oktober kl 18.30. Östermalmsg. 81.
Kåseri av Tamás Sárkány: Ett år i USA och numismatiska upplevelser där.

AUKTION äger rum tisdagen den 25 och onsdagen den 26 oktober i
Statens historiska museum, Stockholm, kl 18.40 (visning kl 17.00-18.30).
Ingång från Storgatan 41.

KLUBBMÖTE. Onsdagen den 9 november kl 18.30. Östermalmsg. 81.
Ämnet är S:t Barthélemy. Frank Olrog berättar.

EXTRA ÅRSMÖTE och KLUBBMÖTE. Onsdagen den 23 november
kl 18.30. Östermalmsg. 81. 1. Fråga om höjning av årsavgiften. 2. Nytt
kontrakt angående depositionen av Svenssons samlingar i Kungl Mynt-
kabinettet.

Ernst Nathorst-Böös talar om gamla aktiebrev och deras historia.

KLUBBMÖTE. Onsdagen den 14 december kl 18.30. Östermalmsg. 81.
Året avslutas med "liten julfest".

Myntverkets årsset 1976

dvs valörerna 5 kronor - 5 öre i plastförpackning, finns ännu kvar i
lager och varje medlem som ännu ej beställt detta kan erhålla 2 set för
23 kr/st fram till årsskiftet. Även 50-kronor 1976 finns i lager och med-
lemspriset är 53 kr (högst 2 st per medlem). Porto tillkommer.

Smärre skrifter nr 2

Vi påminner om den nyutkomna, illustrerade beskrivningen över SNF:s
medaljer (59 nummer) som medlemmarna erhåller från kansliet mot
7 kr i frimärken eller motsvarande belopp insatt på postgiro 15 00 07-3.
Pris för icke-medlemmar 15 kr.

Svenska Numismatiska Föreningens adress: Östermalmsgatan 81,
114 50 STOCKHOLM. Telefon 08-67 55 98 (10-13), stängt lörd/sönd.
Postgiro 15 00 07-3.

Myntfynd i Tallinn

En liten grupp historiskt intresserade vänner gjorde i augusti i år ett privat besök i Estland. Huvudsyftet med besöket var att få ett personligt intryck av de omfattande, skickligt ledda utgrävnings- och konserveringsarbeten, som för närvarande pågår i ett flertal kyrko- och klosterruiner från medeltiden, främst det gamla birgittinklostret strax utanför Tallinn, **Pirita**. Initiativtagare var fil dr Torgny Lindgren, Uppsala, som också var reseledare tillsammans med bibliotekarien Johannes Raag, Uppsala.

I gruppen ingick de två främsta svenska Birgittaforskarna, nämligen docenten Aron Andersson från Statens Historiska Museum och docenten Tore Nyberg från Odense Universitet. I gruppen ingick också fyra numismatiker: Lars O Lagerqvist, Bertel Tingström, Bjarne Ahlström och Ulf Nordlind.

Numismatikerna var under de tre första dagarna omhändertagna av dr Arkadi Molwygin vid Estniska Vetenskapsakademiens historiska institution (se bilden). Hans specialinriktning är Östersjöområdet

myntomlopp under vikingatid och medeltid; 1968 var han för övrigt i Sverige och höll föredrag i Svenska Numismatiska Föreningens regi i Statens Historiska Museum samt gästade Kungl Myntkabinettet. Detta avsatte en viktig uppsats i Nordisk Numismatisk Årsskrift 1969. Dr Molwygin tog emot oss med största gästfrihet och lät oss se allt i såväl Vetenskapsakademiens ägo som i Historiska Museet i Tallinn. Det är främst fynden som är intressanta, även om de systematiska samlingarna inte är obetyd-

liga; de saknar dock nästan helt guldmynt och praktpräglingar samt riksdalrar. Mera härom nedan.

Myntfynden från den svenska tiden (Reval, som Tallinn då kallades, var svensk besittning 1561-1710) bestod av låga valörer; en stor skatt innehöll nästan uteslutande Johan III:s Revalskillingar. De medeltida, som Molwygin till stor del kortfattat berört i sin ovan nämnda uppsats i NNA, är delvis av stor vikt för svensk forskning. Vi fick tillfälle att se inte mindre än 6 penningar från Sigtuna, en från Olof Skötkonung och 5 från Anund Jakob. Flera av dem har berörts av Tuukka Talvio vid Myntkabinettet i Helsingfors (se bl a hans uppsats i NNUM 1977/6).

Penningen från Olof Skötkonung är ur ett fynd från Räägi by i Karja sn, norra Ösel, och har den kända inskriften IN NOMINE DNI M C på framsidan (hos Lars O Lagerqvist, Sveriges mynt under vikingatid och medeltid, Stockholm 1970, beskriven som nr 7 under Olof). De latinska orden betyder "i Guds namn", medan "M C" med tvekan tolkats som "M(onetarius) G(od-wine)", i så fall en förkortning för

en av de flitigaste myntmästarna.

När vi kommer till den mycket sällsyntare Anund Jakob — vars mynt slogs på 1020-talet — kan det verka förvånande, att så många exemplar av det dryga 30-tal, som är kända, påträffats i Estland. Emellertid har åtskilliga sådana mynt gått österut och är publicerade ur fynd från Finland och från slaviskt område. Andra har hittats i Norge, senast 1950 i ett fynd från Trondheim. Av de fem mynten i Tallinn har två hittills okända fransidor. De kommer att publiceras av Molwygin och Talvio. Här skall dessa och de tre tidigare kända endast omnämnas i korthet:

1. Av typ I (dvs med stort kors på fransidan) enligt Lagerqvists ovannämnda bok finns en penning med ny fransida, där inskriften är barbariserad, dvs inte ger någon begriplig mening. Den erinrar närmast om Lagerqvist nr 3 och har samma åtsida som denna. Myntet ligger i ett fynd från Vao by i Rakvere räjong, som nyligen påträffats.

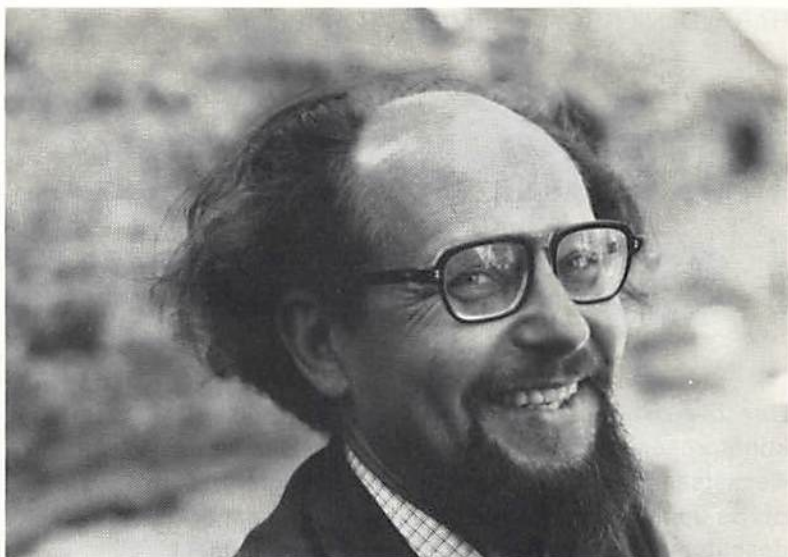
2. Av typ II — kung med hjälm på åtsidan, litet kors med punkter i vinklarna på fransidan — skall först nämnas ett trasigt exemplar från en skatt påträffad i Kuigatsi, i nuvarande Valks räjong. Det är identiskt med Lagerqvist nr 7, myntmästare Thormoth.

3. Av samma typ är ett mynt från Levala, i nordöstra Estland, motsvarande Lagerqvist nr 8, myntmästare Castra.

4. Med samma åtsida, men helt barbariserad fransida (ej hos Lagerqvist) är en "ny" penning ur ett fynd från Vaiga-trakten, i nuvarande Jögeva räjong.

5. I Tallinns Historiska Museum bearbetas för närvarande en skatt om mer än 1.000 vikingatida mynt, nedlagd efter 1050. Den har påträffats i Maidla, i nuvarande Rapla räjong, och innehåller ett mynt av Lagerqvists typ VIII (närmast som typ II, men utgiven av Knut den store, som en kort tid i slutet av 1020-talet tycks ha härskat i Svealand). Det är identiskt med Lagerqvist nr 15, med förvirrade inskrifter på bägge sidor, men där namnet CNVT kan urskiljas. Fyra identiska exemplar ligger i fyndet från Trondheim; Talvio har dessutom påpekat, att det är känt i östliga fynd, och här kommer alltså ännu ett.

Vi fick tillfälle att gå igenom

Dr A. Molwygin, Tallinn, chef för Vetenskapsakademiens numismatiska avdelning.

några senare fynd, som också i korthet måste nämnas. Fyndet från Tamse på Muhu, i nuvarande Kingissepa räjong, publicerat 1970 av Molwygin, innehåller dels tyska mynt ca 1180-1200, dels gotländska mynt av den äldsta typen (Lagerqvist grupp XX, Thordeman, Sveriges medeltidmynt, 1936, grupp II och IIa). Molwygin daterar fyndet till 1206, då kung Valdemar Sejr av Danmark anföll Ösel. Det utgör en fin bekräftelse på Thordemans datering av dessa mynt och ett indirekt fastställande av att nästa gotländska myntemission (Lagerqvist grupp XXI-XXII, Thordeman grupp IIB och III) ännu ej börjat utmyntas; den brukar tidsfästas till ca 1210-1270.

Inte mindre än tre fynd är mycket viktiga för datering av de äldre örtugarna (gotarna) från Gotland. Dessa har som bekant samma typ — lilja på åtsidan, lammet på fransidan — från 1320-talet till ca 1450. De yngsta typerna är mindre till formatet och har låg silverhalt, men 1300-talets gotar är alla ungefär lika stora och mycket få fynd har påträffats som kunnat bidra till att tidsfästa de många varianterna. Egentligen var endast tre skatter av intresse, bland dem en från Korsbetningens gravar utanför Visby, med andra ord klart daterad till Valdemar Atterdags erövring 1361. Nu finns inte mindre än tre fynd

från sydöstra Estland, ej långt från Peipus-sjön, därav två ganska stora, som innehåller gotar och vars nedläggning enligt Molwygin måste ha ägt rum ca 1375. Dessa mynt måste närmare studeras och kommer säkert att hjälpa oss att få fram en säkrare sekvens än den som dansken P Hauberg framlade 1891 i sin kända "Gullands myntväsen".

Den systematiska samlingen av svenska mynt från nyare tiden är mager. Den består nästan uteslutande av småmynt och saknar i huvudsak intressanta typer. Skattfynden, som ligger registrerade var för sig i lådor och myntpåsar, visade sig emellertid innehålla en hel del bra material. Alltefter fyndets art bestod de svenska mynten av enstaka exemplar eller större antal. I senare fall rörde det sig mest om småmynt, de flesta slagna för Erik XIV eller Johan III i Stockholm eller Reval. Vi såg ett exemplar av Gustav Vasas Uppsala 1 öre 1523, perforerat. I en skatt med något större mynt fanns ett exemplar av halvmarken 1560 med årtalet i omskriften. Den är betecknad som unik hos Ahlström, nr 133a; det finns i Kungl Myntkabinettet. Nu är myntet känt i två exemplar. I en annan skatt låg ett ganska bra ex av 2 öre 1609 Göteborg, ett sällsynt mynt. En örtug utan årtal från Johan III (= typ 1590) var hittills helt okänd.

Forts på sid 31

Nordisk konferens i spårämnesanalys

Den 23—26 augusti 1977 hölls den 6:e Nordiska konferensen i spårämnesanalys i Södertälje med Svenska Kemistsamfundet som arrangör. Årets konferens var delvis upplagd med tanke på tillämpning inom arkeologin; dessutom ingick ett besök på Östasiatiska museet.

Inom arkeologi och numismatik har elementanalys, dvs fastställande av vilka element (grundämnen) som ingår i ett objekt (kvalitativ analys) och i vilka koncentrationer (kvantitativ analys) kommit att få allt större betydelse. Spårämnesanalys innebär att man detekterar (bestämmer) element, som förekommer i mycket små halter, bråkdelar av procent, och vilka i det arkeologiska materialet inte tillförts materialet medvetet utan har sitt ursprung i råvaran.

Konferensen pågick i fyra dagar. De två första ägnades dels åt tolerabla fel i analysresultaten, dels åt statistisk utvärdering av erhållna analysresultat. Vilka fel som kan tolereras är avhängigt av hur resultaten skall användas och något facit kan ej ges. Att dra slutsatser av resultaten är av primär betydelse; en serie analysiffror utan sammanhang saknar vetenskapligt värde. Av denna anledning ägnas en hel dag åt utvärdering av resultat med hjälp av olika statistiska metoder. Målet med samtliga var att finna bestämda sammanhang i det material som analyserats. Ett par av dessa föredrag illustrerades med exempel ur arkeologiskt material. Docent Svante Wold, Umeå Universitet, institutionen för organisk kemi, presenterade SIMCA-metoden, en metod för gruppering av stora datamängder. Behandlingen utföres med hjälp av ett dataprogram och ger ett snabbt och (i bästa fall) enty-

digt resultat, nämligen antingen att materialet grupperar sig enligt ett bestämt mönster eller att något sammanhang inte existerar.

De två sista dagarna ägnades åt konkreta exempel på olika metoder för spårämnesanalys. Generellt sett kan man dela in kemiska analysmetoder i förstörande och icke-förstörande metoder. Vid förstörande analys förbrukas provet, vid icke-förstörande förblir det intakt. I detta sammanhang bör påpekas att även icke-förstörande metoder ofta måste skada det föremål som skall analyseras. Detta blir aktuellt om föremålet ifråga är för stort för instrumentets provhållare. Provtagning måste då ske. De analysmetoder som presenterades var följande:

Förstörande

a) Atomabsorptionsspektrofotometri. Denna metod är mycket exakt och kräver endast mycket små provmängder (något 10-tal mg).

b) SIMS-metoden presenterades av docent Alexander Lodding, Chalmers; metoden är mycket exakt men dyrbar och endast få personer behärskar analysmetoden.

Icke-förstörande

a) Röntgenfluorescensspektrometriska metoder mäter endast i föremålets yta. Två varianter presenterades: energidispersiv röntgenfluorescens och den så kallade PIXE-metoden (protoninducerad röntgenemission).

Konventionell (våglängdsdispersiv) röntgenfluorescens ger uppgifter om vilka ämnen som finns i ytskiktet och en ungefärlig uppgift om i hur stor mängd ämnena finns; den energidispersiva röntgenfluorescensen anger dessutom i hur stor mängd ämnena finns.

PIXE-metoden har den fördelen att man kan mäta även på mycket begränsade ytor; metoden är dessutom relativt billig; 10—20 ämnen per prov kostar ca 150:—.

b) Neutronaktiveringsanalys är en metod som ger den totala sammansättningen i provet (alltså inte bara ytan); nackdelen är att provet blir radioaktivt. Aktiviteten avtar emellertid normalt ganska snabbt, vanligen på några minuter. Betydande fel i resultaten kan emellertid uppstå. Undersökning och eliminering av dessa fel redovisades i ett föredrag. Metoden är relativt dyrbar.

Som slutsats av konferensen kan sägas att någon enkel, billig och snabb icke-förstörande metod för textäkningsanalyser inte existerar. Därmot finns flera metoder som är exakta och alltså tillförlitliga under förutsättning att lämpligt referensmaterial i form av korrekt sammansättning i ett äkta mynt finns att tillgå. Metodernas nackdelar är antingen att de är förstörande (atomabsorptionsspektrofotometri, provmängd något 10-tal mg) eller att de är kostnadskrävande (neutronaktiveringsanalys: 150 kr/mynt/3 ämnen).

Någon samlad kongressrapport kommer inte att utges; de flesta resultaten kommer att publiceras i olika kemiska tidskrifter. En kort litteraturlista för den intresserade följer nedan:

Kemisk tidskrift

Methods of chemical and metallurgical investigation of ancient coinage. A symposium held by the Royal Numismatic Society at Burlington House, London on 9—11 December 1970. Ed. by E T Hall and D M Metcalf. (Royal Numismatic Society, Spec Publication No 8) London 1972. (Innehåller ytterligare litteraturförteckning och teknisk ordlista.)

Archaeometry 1958— (Behandlar naturvetenskapliga metoder använda på arkeologiskt material.) Oxford.

The Numismatic Chronicle. Royal Num. Society London.

Fahnehjelmare och lång- rockar

Trots att 1772 års regeringsform förbjöd kungen att börja anfallskrig och trots att hans rådgivare såväl av militära som av ekonomiska skäl avrådde honom började Gustav III den 29 juni 1788 krig mot Ryssland. Sveriges statsfinanser var redan vid krigets början ansträngda; de fördärvades ytterligare under kriget.

Av TORGNY LINDGREN

Vid 1789 års riksdag föreslog statssekreteraren friherre Erik Ruuth i hemliga utskottet den 24 februari, att pengar till de omedelbara krigsutgifterna skulle anskaffas genom upplåning inom landet på det sättet, att ett Rikets Ständers kontor gav ut obligationer på större och mindre summor med 4 procents årlig ränta. "Desse obligationer blefvo förmodligen gångbare som banco-sedlar", trodde Ruuth. Förslaget väckte kritik. Med tanke på vad som sedermera faktiskt inträffade är det intressant att notera ett uttalande om de föreslagna obligationerna den 26 februari 1789: det gick ut på att två olika slags sedelmynt, ett "imaginairt" och ett "reellt", inte kunde vara gångbara sida vid sida: det "reella", dvs bankens sedlar, skulle försvinna. Ruuth modifierade sedermera den 10 mars 1789 sitt förslag: av de projekterade obligationerna skulle inte mer än 500.000 à 600.000 riksdaler ges ut, räntan skulle bli 3 %, obligationernas minimivalör skulle bli 5 riksdaler och återbetalningstiden skulle bli 1 eller 2 år. Ruuth kallade nu de föreslagna obligationerna för "credit sedlar", och han an-

tydde, att de skulle kunna komma att tas emot till underkurs i allmänna rörelsen: "Credit sedlarna visar ganska snart, huruvida de blifva löpande utan *agio* eller ej." Det är all anledning att notera, att idégivaren till riksgäldssedlarna på ett så tidigt stadium yttrade sådana farhågor.

Hemliga utskottet biföll Ruuths förslag, under förutsättning att kreditsedelsutgivningen inte ökades över 600.000 riksdaler. Men i riksgäldskontorets instruktion smusslades orden "till en början" in. Under 1789—1790 gav riksgäldskontoret ut över 8 miljoner riksdaler i dylika räntebärande obligationer eller "credit sedlar", ställda på 1 eller 2 år.

Riksgäldskontoret hade praktiskt taget från första början svårighet att lösa in sina sedlar med silvermynt. Därför började riksgäldssedlarna snart att i allmänna rörelsen gå med underkurs gentemot silvermyntet och bankens med silvermynt inlösbara sedlar. Det var denna underkurs, som åsyftades, när det talades om *agio* för riksgäldssedlarna. Ett *agio* av 50 % innebar, att ett belopp i silvermynt

eller bankosedlar måste ökas med 50 %, om betalning skulle ske i riksgäldssedlar. Det är självklart, att detta förde med sig stora ekonomiska svårigheter både för det allmänna och för medborgarna.

Kungl Maj:t beviljade den 25 juli 1790 riksgäldskontoret 6 månaders uppskov med sedelinlösningen; den 10 januari 1791 tillät kungl maj:t, att inlösningen sköts upp på obestämd tid. Enligt sistnämnda kungörelse skulle ränta inte beräknas på kreditsedlarna efter den 10 mars 1791; genom kungl maj:ts kungörelse den 13 mars 1792 skulle även tidigare upplupen ränta försvinna.

Silvermyntet och bankosedlarna började försvinna ur rörelsen.

Oredan ökades genom att det förutom riksgäldssedlarna fanns två andra i samband med kriget uppkomna sedlar, eller sedelsubstitut, utelöpande bland allmänheten. Det var dels finska general-krigskommissariatets polletter, dels utredningskommissionens obligationer. — Med hänsyn till att *polletter* kanske vanligen uppfattas som metallföremål är det anledning att framhålla, att finska general-

krigskommissariatets polletter var utställda på papper.

Idégivare till finska generalkrigskommissariatets polletter var kammarrevisionsrådet Per Georg Fahnehjelm, som tjänstgjorde som generalkrigskommissarie. För att dryga ut fältkassan började han ge ut ett slags anvisningar på denna. Dessa anvisningar löd på små belopp: de gavs nämligen ut i mindre än 12 valörer från 2 riksdaler ner till 8 skillingar specie. Polletterna gällde i innehavarens hand, och de cirkulerade som betalningsmedel i allmänna rörelsen med underkurs liksom riksgäldssedlarna och löstes slutligen in med sådana efter sitt nominella värde.

Utredningskommissionen fick den 11 mars 1790 kung maj:ts bemyndigande att endast med obligationer med 6 % årlig ränta betala leveranser till kronan i samband med kriget; sådana obligationer skulle få ges ut till ett belopp av 1,3 miljoner riksdaler. Kungl maj:t bestämde senare den 18 oktober 1790, att även andra verk i behöflig omfattning i och för likviderandet av obetalda krigsomkostnader skulle rekvirera sådana obligationer från utredningskommissionen; något maximibelopp för obligationsutgivningen fastställdes in-

te. Dessa obligationer, som var ställda till innehavaren, cirkulerade likaledes som betalningsmedel i allmänna rörelsen med underkurs liksom riksgäldssedlarna och inlöstes slutligen med sådana efter sitt nominella värde.

Kriget slutade genom freden i Värälå den 14 augusti 1790, men utgivningen av finska generalkrigskommissariatets polletter och utredningskommissionens obligationer upphörde inte i och med krigsslutet. Beloppet utelöpande finska generalkrigskommissariatets polletter beräknades 1792 utgöra 1,3 miljoner riksdaler och beloppet utelöpande utredningskommissionens obligationer 4,0 miljoner riksdaler.

Finska generalkrigskommissariatets polletter var stämplade med Per Georg Fahnehjelms kraftiga och lättlästa namnteckning i faksimil (Ill 1); det gjorde, att almänheten kallade polletterna för "fahnehjelmare". Utredningskommissionens obligationer hade ett för sedlar, eller sedelsubstitut, ovanligt stort format, nämligen 330×200 millimeter: de var sålunda markerat avlånga (Ill 2). Formatet gav upphov till att almänheten kallade dessa obligationer för "långrockar".

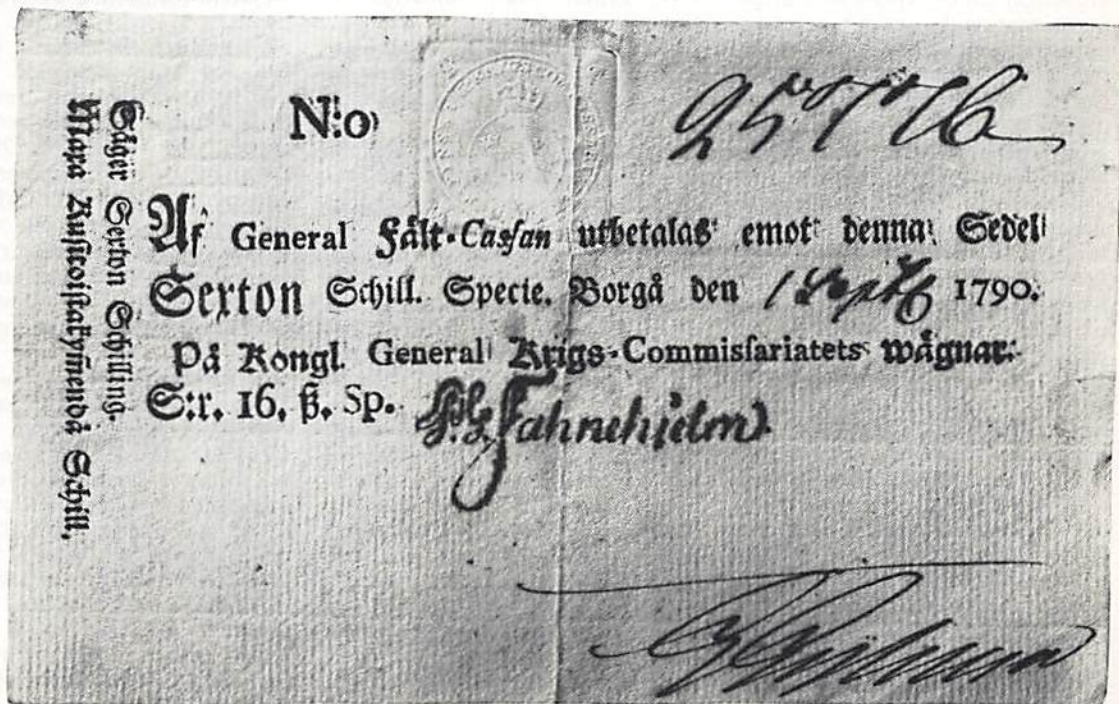
Alla, som har intresserat sig för Sveriges sedelhistoria, känner till sedelbenämningarna "fahnehjelmare" och "långrockar": de har ofta berörts i tidigare numismatisk litteratur. Men när började de begagnas?

Vi har funnit en red mycket tidigare belägg för dessa benämningar i en dagbok, som började 1790. Den är skriven av vice myntguardien Peter Jakob Hjelm, som har kallat den "Sqvaller i politiquen m m" (handskrift D 1004 i kungl biblioteket, Stockholm). — Om Hjelm se Svenskt biografiskt lexikon, band 19, s 104 ff).

Hjelm skriver i slutet av oktober 1790: "Det sades nu att konungen alldeles icke vill kännas vid Fahnehjelmska sedlarne. Folket mumlar för de många sedlar på 4—6 år, hvarmed alla lefverenser betalas af utredningen, ehuru därpå beräknas intresse till 6 procent." Här talar han sålunda om utredningskommissionens "sedlar", inte obligationer. I början av november berättar han: "I Finland hafva bönderne fått inlösa skatterätten på 5000 hemman för 40 rdr stycket med Fahnehjelms sedlar."

Den 22 november började han kalla utredningskommissionens obligationer för "långrockar": "Lång-

Ill. 1. "Fahnehjelmare." Skala 1:1.

80

PROLONGERAS 78267
PÅ ETT ÅR

Önlagt kong. Majts Vådiga Brev den 13. Martii
1790, försäkrar kong. Utrednings- Commissionen, at
för agäncie förwan hos kong. Majt och hronnan, til
Sinnshjelpningen betala **ett År och Tre Månader**
efter nödvändighänder, **ett Hundrade,**

Riksdaler i Specie

tili Riksfens Träns Riksgulds Contens Skällar eller
Banco mynt, med väskortad ärlig ränta, Sex för
händene, til des betättning sker. Stockholm den 1 Aug.
1790.

Säger **100** Riksdaler i Skilling Specie.
På kong. Utrednings- Commissionens vägnar.

G. Westson.

M. Muckarwid & Metzow, Gott. Brandenburg
Axel Franchén

G. Widgren

räckarne göra många ändringar i tänksätten. Köpmän emottaga här långräckar till 30—50 procents rabatt och sätta dem i pant hos utlänningen för fulla summan emot 6 procents ränta och vinna därpå anseeligt.”

Den 26 november skriver Hjelm: "Officerarne ernu nu köpa sig finskutor för fahnjelmiska sedlarna och handla därmed upp ved i Finland för att sedan sällja här. Det är annars ett bedrägeri emot nationen däri begånget att man satt sig i besittning af riksgäldssedlerne och i stället utgifvit Fahnjelm, som nationen ej erkännt eller tillåtit.”

De sista dagarna i november 1790 har Hjelm flera notiser om "långrockar", sålunda den 27 november: "Några flandriska köpmän skola mot vissa procents rabatt inlösa våra riksgäldssedlar och långräckar", den 29 november: "Man skall sällja hus här i staden och därför taga långräckar i betalning, hvilket ock är underligt" och den 30 november: "Man talte ock nu om riksdag, att den torde förestå, då kongen vill ha Fahnjelm och långräckar garanterade, med flere konst.”

Den 11 december säger Hjelm: "Man trodde en förordning i morgon skola uppläsa af Fahnehjelm sedlar skola här emottagas såsom betalning vid utskyllerna.”

Även under två följande åren har Hjelm mycket att berätta om "fahnehielmare" och "långrockar”.

Sålunda berättar han den 23 januari 1791 att allmogen i Finland får "köpa skatte till fräseheman för fahnjelm”.

Den 1 november 1791 återger han ett rykte, att pengar, som hade samlats in till understöd åt de genom Karlskronas brand nödlidande, hade fått oriktig användning: "De penningar, som influtit till Carlsrona, hafva verckeligen blifvit af Toll till konungens behof använde. De voro till stor del gifne i specie mynt: men nu gifvas de tillbaka i långräckar och Fahnjelm, hvarpå de fattiga folket förlorar otroligt.”

Utredningskommissionens obligationer var som vi sade här ovan räntebärande. Den 6 december 1791 skriver Hjelm: "Interasset för rikslångräckar skall nu betalas och stiger till 24 tunnor guld, men det tros ej kunna ske på annat sätt än genom prolongation.”

Efter årsskiftet 1791—92, då ryktet om en förestående riksdag blev allt starkare, talar Hjelm mycket om vad som skulle kunna tänkas ske med "fahnehielmarna" och "långrockarna”. Först berättar han den 8 januari 1792: "Kungen skall växla in långräckar glupskt för 40 procents rabat.” Och så kommer en rad uppgifter om de båda sedelsubstitutens blivande öde; den 11 februari: "Det skall ock vara afgjort att långräckarne skola inlösas på 10 år”, den 13 februari: "Fahnjelm torde inlösas med riksgäldssedlar, men långräckar ställas på sickt med 3 procent. Långräckar utgöra närmare 400 än 300 tunnor guld. På Fahnjelm lärer icke vara någon räkning”, den 20 februari: "Långräckarne skola få 2 proc ränta och 10 procents årlig afbetalning”, den 22 februari: "Man sade att Fahnjelm och långräckar skola inlösas med riksgäldssedlar” och slutligen den 23 februari: "Fahnjelmarna skola genast infrias med riksgäldssedlar.”

I sina dagboksanteckningar kommer Hjelm också in på de falska fältkassapolletterna. Sålunda berättar han den 11 december 1791: "If från ryska sidan inkomma Fahnjelm lasstals, tillverckade där, och man handlar därför och far sin väg. Sådana sedlar finnas ock med namn under som består af blotta streck, olika till antal”, den 24 december samma år: "I Viborg är en jude, som gör efter Fahnjelm och sänder in i Finland och köper upp allt hvad falt är” och den 26 januari 1792: "En jude är ock i Åbo fasttagen, som kommit ifrån Villmanstrand med 18.000 rd: i falliska Fahnjelm”; han har slutligen två notiser om Adolf Fredrik Munck, nämligen den 14 april 1792: "Muncken skall ej kunna leda från sig de förfallskade Fahnjelmarna, hvar till fru Fought tryckt sedlarne” och den 16 april: "Man sade ock att på Haga Fahnjelm blifvit gjorde på Muncgens begäran åt kungen.” (Om Munck och de falska fahnehielmarna, se artikel av Erik Gamby, NNA 1940, s 149 f, och där i not 2 anförd litteratur.)

Vi har återgett de många belägg för benämningarna "fahnehielmare" och "långrockar”, som vi har funnit i Peter Jakob Hjelm dagbok, därför att de visar, att benämningarna var samtida: de begagna-

des, medan ifrågavarande sedelsubstitut ännu cirkulerade i allmänna rörelsen.

Gudmund Göran Adlerbeth begagnar i sina *Historiska anteckningar* (I, s 224) också benämningarna "fahnehielmare" och "långrockar”; hans anteckningar har emellertid inte dagboksform.

A. Platbarzdis uppger (*Sveriges sedlar* II, s 18) utan angivande av belägg, att fältkassapolletterna ibland har kallats för "fansedlar”; den benämningen har vi inte stött på.

I *Dagligt Allehanda* den 20 oktober 1790 efterlyses en borttappad "plånbok med ineliggande 13 eller 14 plåtar uti riksgälds- och Borgo-sedlar”. Borgåsedlar som vi skulle skriva ordet, syftar givetvis på fältkassapolletter: det stod ju på dem, att de var utställda i Borgå (se ill). En liknande benämning har vi funnit i *Åbo Tidningar* den 12 september 1791 i en annons om att någon hade tappat "litet pengar ungefär 5 r:dl uti Borgo-valuter”.

Under 1791 och 1792 talas i annonser i *Åbo Tidningar* under köp och försäljning eller förlorat och upphittat inte sällan om fältkassapolletter, men vi har inte funnit benämningen "fahnehielmare” begagnade en enda gång. Den 7 mars 1791 talas om "30 r:dl i krigscassa sedlar”. "Fält-cassa polletter” förekommer den 5 september 1791 samt den 21 maj och 11 juni 1792. "Fält-cassa sedlar” har vi funnit fyra gånger: den 7 november, den 5 och 19 december 1791 samt den 26 mars 1792. "Krigscommissariats sedlar” förekommer den 27 juni 1791; "krigscommissariatets poletter” har vi funnit den 13, 20 och 27 augusti 1792.

I *Göteborgs Allehanda* annonserar Pet. Militz den 20 maj 1791, att han växlar in "Fahnehjelm obligationer emot en skällig rabatt”. I nämnda tidning för den 21 oktober och den 20 december samma år meddelar firman C Arfvidsson & Co, att den växlar in "kongl general-krigs-commissariatets i Finland obligationer eller så kallade Fahnehjelm sedlar” och "äfvén kongl utrednings-commissionens obligationer”.

Notiser från Åbo och Göteborg tyder måhända på att benämningarna "fahnehielmare" och "långrockar” inte var gängse över hela riket.

Funderingar kring öresmynt och varianter från 1500-talet

Av YNGVE ALMER och
INGEMAR CARLSSON

För några år sedan försvann de sista ettöringarna ur våra fickor, saknade av få (utom av en del underliga figurer som kallas myntsamlare). Detta slags ettören, vars anor endast sträcker sig något mer än 100 år tillbaka i tiden, har bara namnet gemensamt med sina intressanta föregångare i silver, som präglades från 1520-talet till år 1761. De senares ursprung var den medeltida mynträknigen: 1 mark = 8 öre, 1 öre = 3 örtugar. Under medeltiden präglades ej större valörer än örtugar, och det var Gustav Vasa, det svenska myntväsendets nydanare, som lät slå de första ettörena. Det var tunna silvermynt med ca 30 mm diameter och en vikt av omkring 3,5-4 g samt med årtal från perioden 1522-33. Åtsidans omskrift är — med några sällsynta undantag — SANCTUS ERICUS REX SWECIE (Erik den helige Sveriges konung). Helgonkonungens namn hade använts på örtugar från 1400-talet under perioder då de styrande i Sverige inte ville erkänna de danska unionskungarnas överhöghet. På ettörena avbildades nu kungen stående i helfigur och oftast klädd i rustning och mantel. (Se fig 1.) Förebilden är det första svenska stormyntet, den s k Sturemarken från 1512.

I motsats till de sentida ettöringarna representerade dessa 1500-talsmynt ett ganska stort värde, i varje

fall ur vanligt folks synvinkel. En kunnig yrkesarbetare, t ex en timmerman, hade omkring år 1540 en dagspenning på 1-1½ öre. Präglingen av ettören upphörde i början av 1530-talet. År 1536 kom de första markmynten: 1 mark, ½ mark (= 4 öre) och 2 öre (= ¼ mark, se fig 2). De hade alla kungens bröstbild.

Nästa gång ettören präglades var under Erik XIV år 1564. Även de har kungabild i helfigur och omskriften SANCTUS ERICUS etc. Därefter blir det ett uppehåll i öresmyntningen till år 1575.

Under de första åren av Johan III:s regering, då statens utgifter var höga på grund av krigen mot Danmark och Ryssland, försökte man klara situationen genom att utmynta mycket stora belopp i dåligt mynt. Resultatet blev en svår inflation. Omfattande klagomål hördes

mot de dåliga mynten — klippingmynt, tvåören och halvören — med alltför sjunkande silverhalt. På den tiden räknades nämligen ett mindre värde för mynt med låg silverhalt än för samma valör med högre silverhalt från tidigare perioder.

Omkring 1575 började man försöka sanera penningväsendet. De utelöpande mynten med låg silverhalt växlades in till sänkt kurs. I stället började man nu prägla mynt av ny typ i mindre upplagor och med högre silverhalt. Dessa 1575 års mynt var fyra öre, två öre samt ett öre, därtill några få enmark, och alla förekommer med kungens bröstbild. (Bortsett från 1570 och 1571 års tvåören saknas hans bild på inflationsmynten.) Emellertid har de allra flesta av 1575 års ettören kungens bild i helfigur, liksom

Fig. 1

Åtsidan av Gustav Vasas ettöre från Stockholm (SM typ I eller III).

Fig. 2

Åtsida av tvåöre 1536 eller 1537 (SM typ I).

Fig. 3

Åtsida av Johan III:s ettöre 1575 med stående kungabild (SM typ II).

på föregångarnas ettören, men omskriften är nu IOHANNES · 3 · D · G · SWEC · REX (Johan III Sveriges konung). 1575 års myntning av ettören uppgår till 1.266.173, och ettöret med stående kungabild kan i dag räknas till de vanligaste 1500-talsmynten. (Se fig 3)

Förhållandet är helt annorlunda när det gäller ettöret med bröstbild. Levin anger i sin beskrivning över Johan III:s mynt att han hade funnit sammanlagt 20 exemplar i de privat- och museisamlingar han hade undersökt, och i "Sveriges Mynt 1521-1977" betecknas typen (nr 70) med R (= 10 exemplar eller färre i privata samlingar). Denna typ — vårt enda ettöre med bröstbild — bör alltså ha präglats i liten upplaga under en kort tid, trots att årets myntning av ettören var så omfattande. Varför?

En tänkbar förklaring får vi av en jämförelse med 1575 års tvåören. (Se fig 4.) Skillnaden i värde motiveras av att tvåörets finvikt är det dubbla mot ettörets. De båda myntens storlek och bruttovikt är praktiskt taget densamma, och åtsidorna är identiska. Skillnaderna finns på frånsidorna. Utom valörbeteckningarna "Z O" och "I OR" har tvåöret delad sköld med tre kronor på ena sidan, folkungalejon på den andra, medan ettöret har trekronorssköld lagd på kors och inuti denna en hjärtsköld med familjevapnet vasen. Dessa tunna mynt hade ofta svagt utpräglade partier och kunde efter en tids omlopp bli ganska otydliga i detaljerna. Lägg här till att läskunnigheten var föga utbredd. Möjligheterna till missförstånd och bedrägerier var alltså stora, och detta kan ha varit motivet för en återgång till den gamla välkända typen av ettören.

En sak bör emellertid framhållas i detta sammanhang, och det är att också 1575 års tvåören numera är mycket sällsynta. Av Levins beskrivning framgår, att han hade undersökt minst 36 exemplar. Det verkliga antalet framgår ej i detta fall. "Sveriges Mynt" har även här beteckningen R. Enligt bevarade räkenskaper myntades endast 60.603,

en ganska liten upplaga. Redan från Gustav Vasas tid var det brukligt att kronan lät växla in och mynta om äldre mynt med högre silverhalt, i samband med att halten i de nya mynten sänktes, och det är därför möjligt att dessa tvåören försvann tillsammans med många andra äldre mynt under nästa svåra inflationsperiod i början av 1590-talet. En del stannade emellertid kvar på kistbotten hos förmöget folk, som gärna sparade mynt med högre silverhalt, då ju sådana betraktades som mera värdefulla. En annan möjlighet är att 1575 års tvåören fick stanna kvar i statens kassa och därefter omedelbart blev ommyntade till ettören. Detta kan ha lönat sig på grund av tvåörets mer än dubbelt så höga finvikt, och man hade även brist på silver denna tid. Om 1575 års tvåören inte skulle ha släppts ut på marknaden, så blir ovannämnda antagande om ettörets bildframställning kanske mindre troligt, men för den skull inte helt osannolikt.

I sin beskrivning över Johan III:s mynt, som omfattar inte mindre än 903 nummer, förtecknar Levin noggrant alla varianter beträffande stavning och skiljetecken i omskriften. Av ettöret med bröstbild anföres sju varianter (nr 454-460), olika kombinationer av troligtvis fyra åtsidor och tre frånsidor. Skillnaderna består i placeringen av punkter mellan orden. Man har alltså använt alla dessa myntstamper under en troligen mycket kort tid. Varför? Det kan naturligtvis vara fråga om prov med senare ej använda stamper (varvid så många provmynt genom en ovanligt lycklig tillfällighet blivit bevarade), eller man kan ha misslyckats vid härdningen av stamparna, så att de snart måste kasseras. Men när vi nu har börjat lägga fram hypoteser, så låt oss fortsätta med ännu en.

Av de myntmästarkontrakt, som finns bevarade från 1500-talet, framgår det att myntmästarna fick ersättning med ett visst belopp för en viss mängd myntat silver. Man kan väl då även anta att deras anställda fick ersättning med visst belopp för visst antal mynt, de kan alltså ha arbetat på ackord. Det gällde i så fall att ha kontroll på hur mycket var och en av präglarna producerade. Om t ex sju man samtidigt präglade samma valör, kunde då inte var och en av dem ha mynt-

Fig. 4

1 öre 1575

2 öre 1575

Levin typ

XLIII

XLI

SM nr

70

67

Diameter*)

25—26 mm

27 mm

Rätt vikt*)

2,82 gram

3,01 gram

Halt*)

250 ‰

500 ‰

Finsilver-

innehåll*)

0,71 gram

1,50 gram

*) Enligt K A Wallroth

stampar, som i någon detalj skilde sig från de andras? En kunde t ex ha en åtsidesstamp med omskriften IOHANNIS 3 · D · G · SVECIE · REX (utan punkt efter IOHANNIS, Levin nr 454), en annan IOHANNIS · 3 osv (med punkt efter IOHANNIS, Levin nr 455), en tredje IOHANNIS osv REX: (kolon i stället för punkt efter REX, Levin nr 456). Härigenom skulle man med säkerhet kunna kontrollera vad var och en hade präglat, och något fusk genom att den ene flyttade mynt till sin egen arbetsplats från en grannes blev helt uteslutet.

En orsak till de många varianterna är givetvis att myntstamparna inte höll så länge, och att utmyntningarna av småvalörer var omfattande. Man kan dock fråga sig, om detta kunde motivera att stamparna utfördes med så många och små olikheter.

I Numismatiska Meddelanden nr XX har Axel Wahlstedt skrivit en artikel med rubriken "Sveriges mynthistoria under konung Erik XIV:s regeringstid". Han talar där bland annat om sådana varianter som vi här diskuterar: "Man kan nämligen . . . aldrig med visshet utsluta möjligheten däraf, att dylika små olikheter kunna äga betydelse, t. ex. såsom igenkänningstecken för någon viss myntning, någon särskild myntmästare eller stämpelnidare eller till och med för att beteckna en särskild myntort." I Numismatiska Meddelanden nr XXI och XXIII samt i sin bok "Gustav Vasas mynt" har vidare T G Appelgren påvisat olika tecken som avser vissa myntmästare och myntskrivare.

Vissa skillnader — särskilt beträffande medeltida mynt utan årtal — kan väl sannolikt betyda att de tillverkats under olika perioder och kanske med varierande halt. Samma kan även tänkas gälla 1500-talsmynt med årtal. Enligt Wallroth ändrades silverhalten i klippingarna fyra gånger under år 1569.

Levin beskriver fyra olika skillnader på bladtecknet upptill på fyramarkens framsida 1569 (även avbildade på beskrivningens sida 64, fig 57-60). På de tre lägre nominalerna från samma år beskriver han tre skiljaktigheter på bladtecknet. Stavning och skiljetecken varierar också. Efter 1569 är bladtecknet lika på samtliga rutformiga klippingar från Johan III:s tid. Det vore önskvärt att få undersökt om

dessa skillnader möjligen innebär olika silverhalt.

Ett intressant exempel på att sådant förekommit finns i G Galsters bok "Unionstidens udmøntninger", sid 30. Där återges ett brev från 1524, vars innehåll tillskrives myntmästaren i Malmö Jørgen Kock, som talar om att vissa hemliga tecken på Kristian II:s klippingar kännetecknar olika halt. Det gäller t ex lejon med utsträckta tungor och "kraaget och kruszet rumpe", lejon utan tungor och med "sleet rumpe" osv.

I Birgitta Odéns bok "Rikets uppbörd och utgift", sid 115, omtalas att myntmästarna Jost och Hans Höjer anklagades för att ha försnillat av rikets silver vid utmyntningarna under åren 1562-72. De blev emellertid frikända. I samband härmed meddelades, att undersökta prover på mynt från denna process ännu finns bevarade på Kungl Myntkabinetet (enligt uppgift från N L Rasmusson till bokens författare). Man kunde alltså tänka sig att göra undersökningar av tidigare präglade mynt. För att sådant skulle vara möjligt måste man väl ha haft några kännetecken, som visade från vilken period mynten härstammade. Förändringar av silverhalten kunde ske när som helst under året och var inte bundna till årsskiftena.

Birgitta Odén nämner vidare att myntmästarna ibland fick rätt att av eget silver slå mynt för egen räkning, som ett tillägg till deras ordinarie inkomster. Dessutom förekom det under vissa tider att privatpersoner fick lämna in eget silver för myntning. Kanske har även utmyntningar för andra än kronan försetts med särskilda kännetecken?

Vi har här nämnt några möjliga orsaker till de många varianterna bland våra äldre mynt men vill samtidigt understryka, att full säkerhet — i den mån sådan överhuvud taget kan nås — förutsätter omfattande och noggranna undersökningar.

Säkerligen finns det många, både samlare och andra intresserade, som har något att tillägga till ovanstående och som även har egna idéer om varianternas betydelse. Vi vore tacksamma om våra läsare ville meddela sina synpunkter (även om de är kritiska!) till undertecknad Yngve Almer (adress Box 2068, 700 02 Örebro, tel 019-13 50 61).

Angående den fortsatta utvecklingen av ettorets typer kan tilläg-

gas, att även de från Sigismund har stående kungabild i helfigur. Det första ettöret utan kungabild är ett unikt exemplar från 1591 med vapen på båda sidorna. Ett liknande präglades 1593, innan Sigismund hade kommit till Sverige för att tillträda regeringen. Under hertig Karls tid som riksföreståndare präglades ettören 1599-1603 med trekronorssköld och vase på ena sidan och med JAHVE (JEHOVA) i hebreiska bokstäver inom en strålkrets på den andra. Då präglades även 1602 det sista tvåöret med regentens bild. Som kung lät Karl IX prägla ettören med initialerna CR (Carolus Rex) kring en vase på åtsidan, samt tre kronor och lejon på framsidan. Dessa element, alltså regenternas initialer, deras familjevapen eller landets vapen — de tre kronorna — pryder i olika kombinationer alla ettören i silver fram till det sista av år 1761.

LITTERATUR:

Numismatiska Meddelanden (NM), utgivna av Svenska Numismatiska Föreningen.

A Levin Beskrifning af Johan III:s mynt. NM XI, Stockholm 1887.
T G Appelgren Om märken hänsyftande på ämbets- och tjänstemän vid svenska myntverket. Artikel i NM XXI, Stockholm 1918. Fortsättning i NM XXIII, Stockholm 1923. *A Wahlstedt* Sveriges mynthistoria under konung Erik XIV:s regeringstid. Artikel i NM XX, Stockholm 1913. *KA Wallroth* Sveriges mynt 1449—1917. NM XXII, Stockholm 1918. (Beträffande utmyntningarnas storlek samt myntens mått, vikt och halt. Dessa uppgifter finns även i *B Tingströms* Svensk numismatisk uppslagsbok, 3:e upplagan, Stockholm 1972). *T G Appelgren* Gustav Vasas mynt. Stockholm 1933. *B Ahlström — Y Almer — B Hemmingsson* Sveriges mynt 1521—1977. Stockholm 1976. (Betecknad SM i texten.) *G Galster* Unionstidens udmøntninger. København 1972. *L O Lagerqvist—E Nathorst-Böös* Mynt. Stockholm 1968. (Sid. 143—146, kort översikt av Johan III:s mynthistoria.) *Birgitta Odén* Rikets uppbörd och utgift. Statsfinanser och finansförvaltning under senare 1500-talet. Lund 1955.

Elias Brenner (1647-1717) var den förste som skrev om svenska medaljer. Av Adolf Lindberg, 1877.

Carl Reinhold Berch (1706-77) beskrev både enskilda och kungliga medaljer. Av Adolf Lindberg, 1877.

Bror Emil Hildebrand (1806-84), vår främste medaljforskare. Av Adolf Lindberg, 1887.

Bror Edvard Hyckert (1848-1910) fortsatte Hildebrands arbete om de kungliga minnespenningarna och skrev en stor del av beskrivningen över enskilda svenskars medaljer före 1914. Av Sven Kulle, 1917.

Medaljkommittén - vad gör den?

Av LARS O LAGERQVIST
Medaljkommitténs ordförande

Sedan några år arbetar en särskild medaljkommitté inom Svenska Numismatiska Föreningen. Det intresserar säkert MYNTKONTAKTS läsare att veta något om vad denna kommitté försöker uträtta. Dess ledamöter består av några av SNF:s styrelse utsedda, medaljkunniga medlemmar samt en representant för Kungl Myntkabinettet. Förutom rent interna uppgifter — som att ge SNF:s styrelse råd om utgivning av medaljer — är dess uppgift att förbereda en nypublicering av alla svenska medaljer sedan 1500-talet. Anslag har erhållits från Gunnar Ekströms Stiftelse för numismatisk forskning.

Som bekant har de svenska medaljerna publicerats flera gånger. Några återfinns redan i Elias Brenners *Thesaurus* (1691, 2:a upplagan 1731), men framför allt var det Carl Reinhold Berch som i flera häften utgav beskrivningar över *Namn-kunnige svenske herrars och fruers skådepenningar* (1777-81) samt dessutom publicerade de av honom kända kungliga medaljerna i sin *Beskrifning öfver svenska mynt och kongl. skådepenningar* (1773).

Riksantikvarien och chefen för Kungl Myntkabinettet Bror Emil

Hildebrand, kanske den främste numismatiker Sverige haft, fann vid mitten av 1800-talet tiden vara inne att påbörja nya beskrivningar av alla svenska minnespenningar. Medaljer över enskilda svenskar utkom 1860, medan de kungliga och offentliga medaljerna utgavs — tyvärr utan bilder — i två band 1874-75 av Vitterhetsakademien; sistnämnda arbete är alltså alla samlares viktigaste hjälpreda, citerad i alla kataloger. Den kompletterades fram till 1890 av BE Hyckert i *Numismatiska Meddelanden* XIII, 1891. Sedan dess har ingen katalog över de kungliga medaljerna utgivits. Personmedaljerna däremot utgavs på nytt, nu med goda register och illustrationer, i *Numismatiska Meddelanden*, nämligen i nr 17:1-2, nr 24 och nr 29:1-2 (1914-43). Författare till den förstnämnda var BE Hyckert och VE Lilienberg, till de två senare Axel Wahlstedt. Den som äger dessa har en katalog över vad som utkommit på detta område från äldsta tid till och med 1935.

Bror Emil Hildebrand hade tillåtit sig att utesluta en hel kategori medaljer som berör vår historia, nämligen dem som slagits av fientliga makter — han kunde inte förstå sig till att medtaga "dessa om råhet och hätskhet vittnande arbe-

ten", säger han själv i sitt förord 1874 (däremot inkluderade han utländska verk som berör freden med Sverige, eller andra angenäma tilldragelser!). Denna brist i katalogen rättades först 1927 av C A Ossbahr, som då publicerade den illustrerade volymen *Mynt och medaljer slagna för främmande makter i anledning av krig mot Sverige*, utgiven av Vitterhetsakademien. Ossbahr har i likhet med Hildebrand upprättat ett oumbärligt inskriftsregister, men dessutom bland annat tillagt en översikt över de konstnärer, som utfört de "fientliga" medaljerna. Bägge verken saknar emellertid en översättning av de latinska inskrifterna, en i våra dagar allvarlig brist — handen på hjärtat, alla medaljsamlare, hur många av Er kan läsa latinska tänkespråk och andra, ofta avsiktligt sammandragna sentenser?

Utöver dessa kataloger finns ett antal enskilda medaljkonstnärer behandlade och deras verk förtecknade. Den första infödde svenske medaljkonstnären Arvid Karlsten (1647-1718), har utforskats av Stig Stenström i dennes doktorsavhandling, även utgiven som *Nordisk Numismatisk Årsskrift* 1945, och den innehåller också en illustrerad katalog över konstnärernas alla arbeten. Johan Carl Hedlinger (1691-1771)

fick sina verk katalogiserade och avbildade i två arbeten redan under 1700-talet och många delstudier har följt och dessutom finns två monografier, av schweizaren J Amberg (1887) och av den svenske litteraturhistorikern Karl Warburg (1890). Mynt- och medaljgravören Lea Ahlborns (1826-97) samtliga medaljarbeten har katalogiserats av Brita Olsén som bilaga till hennes doktorsavhandling (1962). Ahlborns efterträdare Adolf Lindberg (1839-1916) är skildrad av sonen Erik i *Nordisk Numismatisk Årsskrift* 1939 med en kortfattad översikt över förteckning. Erik Lindberg (1873-1966), faderns efterträdare, behandlades i sin tur av Ulla Ehrensverd i ett stort arbete 1974, utgivet som *Numismatiska Meddelanden* 31:1. Som del två väntas katalogen över Erik Lindbergs alla medaljer.

En del monarkers medaljer har tagits med i specialutställningar, dock aldrig fullständigt, t ex Erik XIV, Karl IX, Gustav II Adolf, Kristina. Den sistnämnda är ganska utförligt behandlad, dels av den svenske diplomaten Carl Bildt, som skrev (på franska) om hennes romerska medaljer (1908), dels i samband med den stora utställningen om drottningen på Nationalmuseum (1966).

Sammanfattningsvis är alltså situationen som följer:

De kungliga och offentliga svenska medaljerna finns katalogiserade fram till 1890, men utan bilder och översättning av inskrifter. Hildebrands två volymer är sedan några år utsålda, så även Hyckerts supplement. Ossbahrs komplettering av de "fientliga" medaljerna tog nyligen slut. Beträffande personmedaljerna är situationen bättre. B E Hyckerts och V E Lilienbergs stora illustrerade katalog över alla som präglats eller gjutits fram till 1914 (*Numismatiska Meddelanden* 17:1-2) finns i nytryck. Axel Wahlstedts fortsättning på verket från 1925 (*Numismatiska Meddelanden* 24) finns också att tillgå, medan dennes uppföljning till 1936 (*Numismatiska Meddelanden* 29:1-2) nyligen gått ut, men givetvis kan nytryckas, om tillräckligt intresse finns. Som nämnts är dessa arbeten om personmedaljer illustrerade samt försedda med goda register.

Medaljkommittén har studerat tillgången på kataloglitteratur och indelat det kommande arbetet efter

angelägenhetsgrad. Arbetsordningen blir som följer:

1. En helt ny, illustrerad katalog över de kungliga och offentliga medaljerna till och med Oskar II:s död 1907 eller fram till första världskrigets utbrott, dvs 1914. Inga medaljer slagna efter detta år kommer att tas med, även om de avbildar t ex Gustav Vasa. Register över bland annat konstnärer, orter och inskrifter upprättas. Alla inskrifter på utländska språk översättes. Verket beräknas omfatta tre band.

2. En fortsättning på nr 1, omfattande alla kungliga, offentliga m fl medaljer (utom personmedaljerna) från och med 1907 (eller 1914) fram till våra dagar.

3. En fortsättning från och med 1936 på beskrivningen av svenska personmedaljer fram till våra dagar, illustrerad och med register. Här planeras alltså ingen nyttigåva av de äldre katalogerna, däremot eventuellt ett nytryck av *Numismatiska Meddelanden* 29:1-2.

4. En översikt över den svenska medaljens konsthistoria. Detta arbete kan emellertid inte påbörjas förrän de nya katalogerna färdigställts och viss ytterligare arkivforskning utförts.

Forskare och samlare skall inte vänta sig att första bandet av projekt nr 1 ovan skall ligga på bokhandelsdiskarna de närmaste åren. Tills vidare pågår genomfotografering av de äldre medaljerna — arbetet sköts av Hans Åke Rosén på Kungl Myntkabinettet — och vi har ännu inte kommit till Karl XII (där har emellertid den framlidne chefen för nämnda institution, Nils Ludvig Rasmusson, gjort ett stort förarbete). Arkivstudier måste företas, samlingar gås igenom, inskrifter översätts m m. Det är emellertid nödvändigt att så sker. Enligt kommitténs mening bör man inte välja den i och för sig lättare utväg som på många håll tillgripits beträffande "klassiska", eftersökta verk: ett oförändrat nytryck av Hildebrands båda band. Det hjälper inte samlaren och än mindre forskaren att fortsättningsvis utgå från detta för sin tid mycket framstående verk med dess numera uppenbara brister och utslutningar. Och vad skulle vi göra med alla de medaljer som utkommit efter 1875 eller som nyupptäckts? Nej, arbetet måste genomföras!

Victor Edvard Lilienberg (1839—1916) avslutade Hyckerts beskrivning av äldre personmedaljer. Av Sven Kulle, 1923.

Carl Bildt (1850—1931) utgav forskningsresultat om drottning Kristinas romerska medaljer. Av Gösta Carell, 1950.

Carl Anton Ossbahr (1859—1925) beskrev de utomlands utgivna, mot Sverige "fientliga" medaljerna. Av Gösta Carell, 1935.

Axel Wahlstedt (1867—1943) fortsatte Hyckerts och Lilienbergs beskrivningar av personmedaljer fram till 1936. Av Svante Nilsson, 1939.

"GRUNDTOLVSI

Av TORGNÝ LINDGREN

No 21184

Sch: & B:co.

Utta Schillingar Banco, som uti Rif.
sens Ständers Wärel. Banque blifwit in-
satte, har Sedelhafwaren at af Banquen
emot denna Sedel utbefomma.

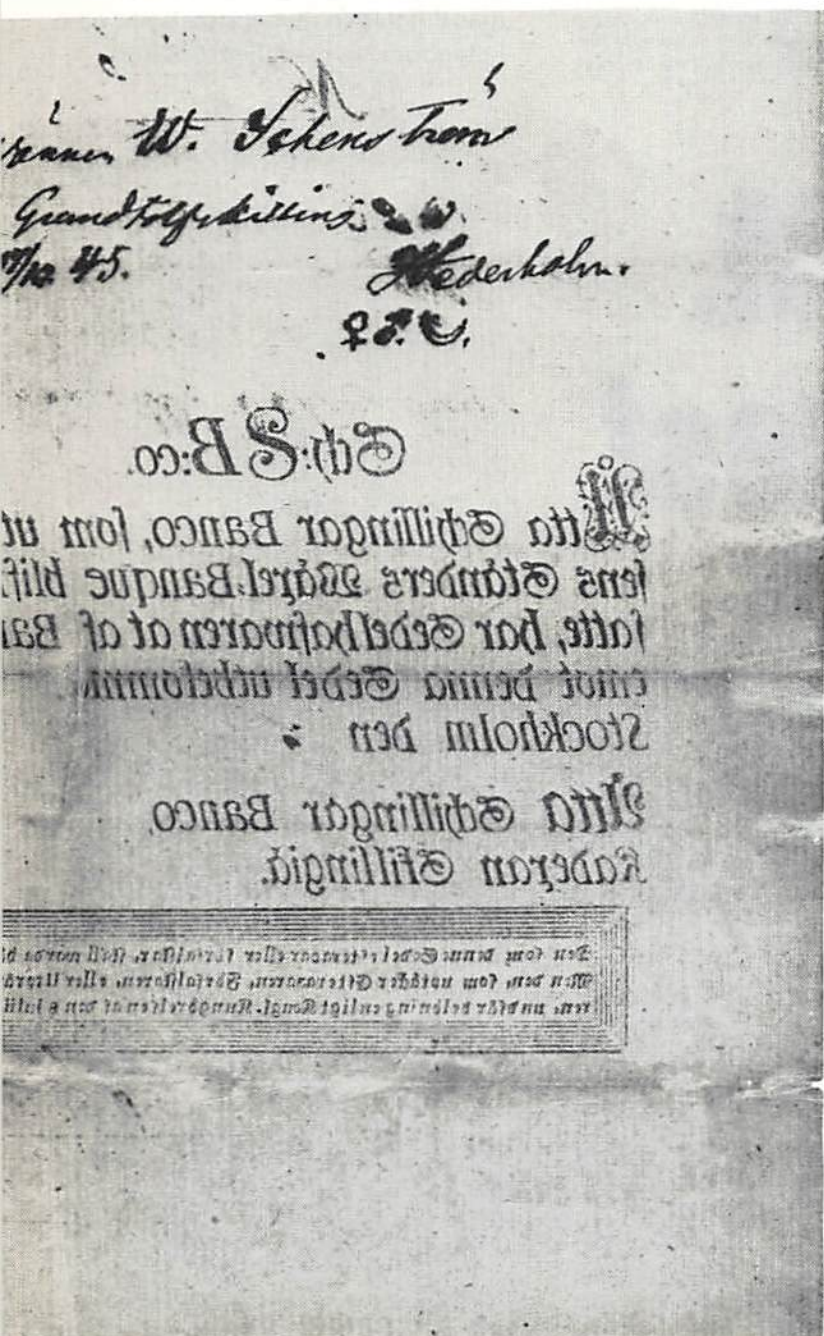
Stockholm den 6 Aug 1845.

Utta Schillingar Banco!
Kaderan Skillingia.

Den som denne Sedel efterwar eller forsaftar, skall warden hängd.
Men den, som utåder Esterasaren, Fersalstaren, eller Utväränglas-
ren, undfar beloning enligt Kongl. Kundbreifen af den 8 Julii 1718.

Utte
W. Schilling

KILLING”

För några år sedan köpte jag i en mynthandel i Stockholm den sedel å 8 skillingar banko, utgiven den 6 augusti 1845, som vi avbildar här bredvid. Den var ganska illa medfaren, hårt vikt, sönder i vecken och mycket trasig utefter högra långsidan. Jag har sedermera låtit konservera sedeln.

Anledningen till att jag köpte sedeln, trots dess dåliga skick, var den fängslande påskriften på baksidan:

Till Wännen W. Schenström
till Grundtolvskilling
J. Sederholm.

Ordet grundtolvskilling är intressant. Vi har i MYNTKONTAKT sett hur mynt och medaljer har lagts ner i grundstenar, antingen som "tomtemynt" för att skaffa tomtebolycka (majnumret) eller som historiska dokument (septembernumret). Grundtolvskillingen har uppenbarligen överlämnats för att läggas ner i en grundsten, och den har att döma av dess skick då jag köpte den verkligen också legat i en grundsten. Hur pass vanligt ordet grundtolvskilling är, kan jag inte avgöra: det står inte i Svenska akademiens ordbok, och jag har inte sett det annat än på min sedel.

Men varför kallas en sedel på åtta skillingar banko för tolvskilling? Svaret på den frågan är att allmänheten inte räknade i banko utan i riksgälds, trots att sedelns valör var uttryckt i bankovaluta. Enligt 1803 års förordning om realisation av riksgäldssedlarna var en riksdaler banko = en och en halv riksdaler riksgälds. Bankosedlarna var alltså värda en halv gång till så mycket som riksgäldssedlarna: 8 skilling banko var sålunda = 12 skilling riksgälds.

Den ädle givaren av grundtolvskillingen var bruksägaren Johan Sederholm (1813-1883), som ägde Näveksvarn. På sedeln har han under sitt namn ritat tecknen för koppar, järn och silver. Däremot är det svårare att säkert säga vem "Wännen W. Schenström" var. Det kan ha varit Isak Wilhelm Schenström (1818-1902), som ägde Östuna i Björskogs socken i Västmanland: han gifte sig nämligen 1846 och kan därför ha haft anledning att bygga något året innan, 1845. Jag tar mycket gärna emot kommentarer från MYNTKONTAKTS läsare.

Skala 2 : 3

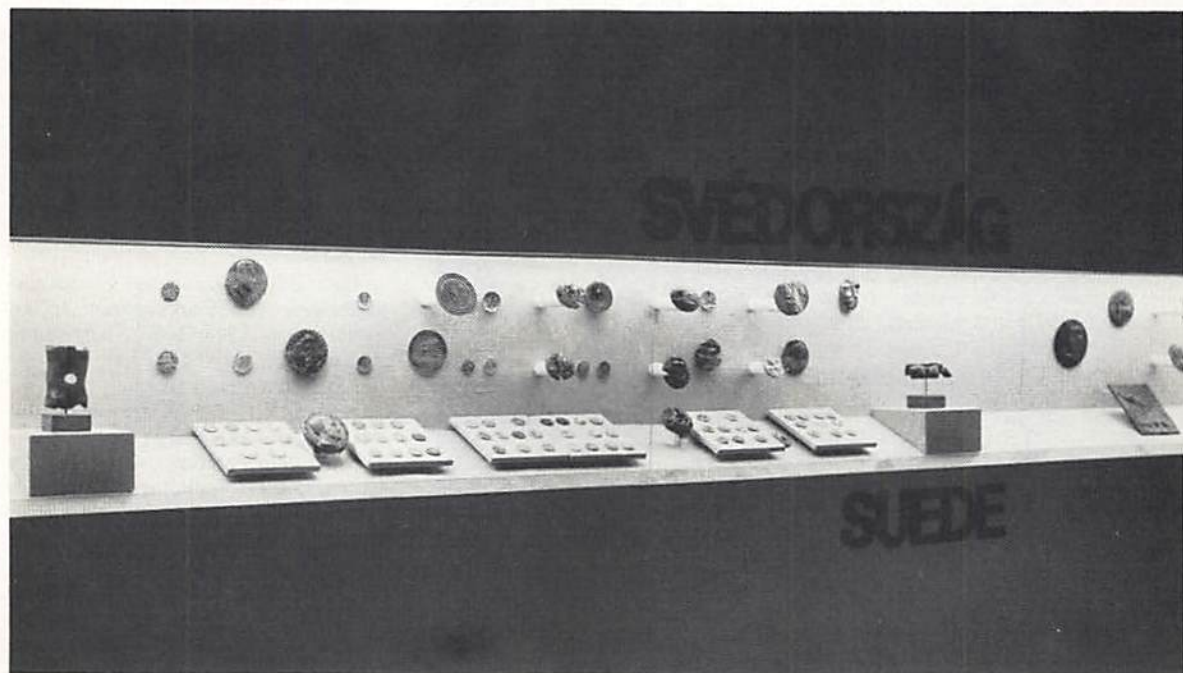
FIDEM:s 17:e kongress och den internationella medaljställningen i Budapest 1977. Medalj av László Papp, som vann den nationella tävlingen över detta ämne 1976. Präglad i brons av ungerska myntverket.

Den internationella medaljfederationen (Fédération Internationale de la Médaille) bildades 1937 som en sammanslutning av statliga och privata medaljutgivare. Emellertid kom såväl konstnärer som samlare och museifolk att delta i verksamheten, särskilt efter 1945, och 1963 drog man konsekvenserna härav och ändrade stadgarna, så att sammanslutningen numera omfattar alla kategorier av medaljintresserade.

F.I.D.E.M. i Budapest

Av TAMÁS SÁRKÁNY

Den svenska delen av utställningen i Budapest (till höger början av den spanska). Foto Nils Åberg.

FIDEM har — med avbrott för krigsåren — hållit 17 kongresser, varav de 15 senaste har varit för- enade med utställningar om modern medaljkonst. Dessa utställningar har blivit allt viktigare manifestationer; vänner av seriösa konstverk på detta område — gjutna eller präglade — får tillfälle att bese ett omfattande urval (vanligen mer än 2.000) från ett 25-tal länder, lyssna på föredrag och diskutera med kolleger. Hittills har alla kongresser hållits i Europa (i Stockholm 1955), den föregående (1975) i Kraków i Polen och den nyss avslutade i Budapest; den ägde rum 5-11 september i Ungerska Nationalgalleriet (Magyar Nemzeti Galéria), inrymt i det forna kungliga slottet på höjden i Buda, förstört under 2:a världskriget, men återuppbyggt, till det yttre oförändrat och till det inre helt förnyat som museum.

Lars O. Lagerqvist, sedan 1975 president för FIDEM, redogjorde i sitt invigningsanförande för medaljkonstens ställning. Han berörde bl a två av de viktigaste ämnen som kongressen skulle behandla: "Förhållandet mellan numismatiken och medaljkonsten" och "Traditionalism och modernism i våra dagars medaljkonst". Ett av de problem som kom till uttryck är att det saknas kontinuerlig kontakt mellan kongresserna och utställningarna.

Intresset för kongressen från officiellt ungerskt håll var stort, invigningstal hölls av kulturministern och utställningen öppnades av presidentrådets vice president. Den ungerska televisionen intervjuade Lars O. Lagerqvist och andra deltagare om aktuella frågor inom medaljkonsten; det kommer att ingå i ett två timmars långt temaprogram, som kommer att sändas senare i år.

Föredragen, också välorganiserade och välavvägda till ämne och innehåll, hölls av både konstnärer och museimän. De flesta av föredragen förelåg redan vid ankomsten stencilerade på fem språk. De utkommer senare i tryck.

Utställningen, som hade fått en mycket tilltalande och praktisk utformning, omfattade omkring 2.000 medaljer från ett 25-tal länder. Utställningskatalogen, som är på drygt 300 sidor, kostar 300 ungerska forint (ca 70 kronor) och kan beställas från Magyar Nemzeti Galéria (Budavári Palota, H-1250 Budapest).

I samband med kongressen anordnades en myntutställning från ungerska nationalbankens samlingar över ungersk mynthistoria från Stefan I till våra dagar. Några av de nordiska deltagarna besökte senare det ungerska myntkabinettet, förevisat av dr Gedai.

Nationalgalleriets permanenta medaljutställning i slottets översta våning gav en utmärkt översikt av den ungerska medaljkonsten.

En medaljutställning anordnades på Transportmuseet med anknytning till transport- och kommunikationsväsendet, en annan med medicinsk anknytning i "Semmelweis" Medicinhistoriska museum. I en av

de mest centralt belägna konstgallerierna ordnades en utställning (med försäljning), "Medaljkonst 1977", ur ungerska konstnärers verk. Under fredagens exkursion besöktes bl a Kristliga Museet i Esztergom, där man ordnat en specialutställning av religiösa medaljer ur sina rika samlingar; dock fanns inga medaljer med den heliga Birgitta av Vadstena.

Vid de avslutande förhandlingarna omvaldes Lars O. Lagerqvist till president för ytterligare två år med acklamation. Nästa FIDEM-kongress kommer att äga rum i Lissabon 1979, preliminärt den 3-7 september.

I forna kungliga slottet på Buda-höjden, numera Ungerska Nationalgalleriet, hölls utställningen av modern medaljkonst och FIDEM:s kongress. Här syns författaren tv och myntdirektör A. Bakken, Kongsberg. Foto Nils Åberg.

En mycket modern medalj är "Vågor" av ungerskan I. Várnagy, utförd av upphettad plast (1977). Foto Nils Åberg.

Kan någon skingra mystiken kring Göteborgs första mynt?

Av HARALD WIDEEN

I samband med jubileumsutställningen i Göteborg år 1923 utgavs stora skrifter om staden och dess sk anstäders historia. Gamla och Nya Lödöse skildrades, likaså det första Göteborg på Hisingen och de första 100 åren av det senare Göteborgs historia. Vad man haft

att reda sig med dessförinnan, var egentligen bara den av rådmannen Eric Cederbourg år 1739 utgivna "En kort Beskrifning Öfwer Den wid Wästra Hafvet belägna väl bekanta och mycket berömliga Siö-, Handels- och Stapelstaden Göteborg". Skriven på svenska

och illustrerad med kopparstick, har den haft en stor läsekrets i långa tider.

Rådmannen kunde läsa latin och gjorde utdrag ur äldre källskrifter som annars var otillgängliga för allmänheten. Han hade en kollega vid namn Laurent Böker, och av honom fick han uppgifter om fornlämningar i Örgryte, som var Göteborgs moderförsamling. Privilegiebrevet o a offentliga handlingar hade Cederbourg tillgång till, och han var expert på frågor som rörde administration och byggnadsverksamhet. Stadens insignier såsom vapen, sigill och mynt — ty Göteborg hade tidvis eget myntverk — beskriver och avbildar han i flera varianter.

Silverklipping från en fientlig belägring av staden Strassburg på 1600-talet. Det mycket ovanliga motivet är hämtat ur bibeln: Såsom en lilja bland törnen, så är min älskade bland jungfrur.

Lilja bland törne

Särskilt intressant är vad Cederbourg berättar om sigill och mynt i det första Göteborg, det som låg vid Färjenäs på Hisingen och hade två kyrkor — en för protestanter och en annan för de reformerta holländare, som spelade en stor roll i den nyanlagda hamnstaden. Svenskarna var lutheraner, holländarna calvinister.

Cederbourg säger, att den calvinska kyrkan i Göteborg börjat att som vapen föra "tre liljor, uppväxande ibland tiockaste Tistlar och Törnen" och med denna inskrift: Sigillum Ecclesiae Reformatæ Gothoburgensis (Sigill för Göteborgs reformerade kyrka). Här är alltså fråga om ett sigill, varav inte ens ett avtryck torde vara känt i våra dagar. Devisen är hämtad ur Höga visan, där brudgummen säger: Som en lilja ibland törnen så är min älskade bland jungfrur. — Sigillbilden kan ha återgått på något träsnitt eller kopparstick i tidena andaktsböcker.

Verkligt mystisk blir emellertid saken, när man läser fortsättningen i Cederbourgs bok: Och har Hans Majestät K Carl IX låtit slå en stor Penning af Silfver, af samma form och storlek som den förra (d v s sigillet) denna Kyrkian till åminnelse, hvilcken och för dess Insigne blefwit brukad, på hwilkens ena sida, efter den förras aftryck, woro tre Lillior uppväxandes ibland Tistel och Törne; men på den andra sidan stod en fullkommen mogen Ek, med tre friska

Ollon, och tre Cronor på des tiocka Stam, den ena ofwanföre den andra, hwilken penning jag med mina egna ögon sedt hos Sahl. Justitiæ Borgmästaren här i Staden Hr. Håkan Eckman."

Försvunnet och återfunnet

Karl IX var Göteborgs grundläggare, och det var han som skulle ha låtit slå en stor penning av silver till "åminnelse" av den reformerta kyrkan. Åtsidan skulle sett ut som det förut nämna sigillet men frånsidan skulle haft en helt annan men snarlik växtsymbolik. Intet säges om inskrifter. Hade kungen föranstaltat "sländet" av en sådan penning — något som i och för sig kan betvivlas — bör hans namn ha stått på den. Troligen har borgmästare Ekman, när han visat detta gamla föremål, mer än 100 år i efterhand, framfört någon "tradition" rörande penningens tillkomst. Kan det ha varit en dop- eller konfirmationsmedalj? Kan den finnas i någon samling i dag? Död eller levande — så noga som den är beskriven, tillhör den för visso Göteborgs-

numismatiken och dess gåtor.

Vad beträffar motiven "lilja ibland törnen" så är det mycket sällsynt på mynt och medaljer. Alla mina spaningar har givet bara ett napp, och det är den klipping, tydligen präglad i myntsilver, som avbildas härintill. Men den motsvarar precis Cederbourgs beskrivning: tre liljor uppväxande bland törnen. Omskriften på grekiska kan vi för tillfället lämna därhän, men på baksidan står det på latin, i översättning: Törnet tränger liljan, dock förkväver det henne ej. Så består alltid rättskaffensheten, trängd av fiendskapen.

Klippingen har inget år och torde ej vara tillkommen så tidigt på 1600-talet som Göteborgs-penningen. Den skall ha slagits 1673—81, när fransmännen hotade Strassburg efter att helt rättsstridigt ha tagit makten i Hagenau och Colmar. Liljan åsyftar förstas den oskyldigt trängda staden Strassburg. Klippingen såldes 1920 på auktion hos Reichmans i Halle. — Störst utsikt att finna Göteborgs-penningen och dess motiv skulle man nog ha, om man gjorde grundliga efterforskningar i Holland.

Utdrag ur rådmannen
Eric Cederbourgs
Göteborgs-beskrivning
1739 med beskrivning
av en numera okänd
"Silverpenning", som
kan ha varit en medalj.

~~Da med den fria Religions öfningen, så wida kommit war, at den Calviniska Kyrkian der sammastades, påbegynt födra tre lilljor, upwärandes ibland tiockaste Tistlar och Törnen, med den öfwerkrift: Velut Lilium inter Spinās; och på den andra sidan, desse ord:~~

Sigillum Ecclesiæ Reformatæ Gothoburgensis,
Som war den Hisingiska Götheborgs Reformerade Kyrkians och andeliga domstohlens Insegel: Och har jemte denna, efwenwål Hans Majestät K. Carl den IX låtit slå en stor Penning af Silfwer, af samma Form och storlek som den förra, denna Kyrkian til åminnelse, hwilken och för des Insigne blefwit brukad, på hwilkens ena sida, efter den förras aftryck, woro tre Lilljor upwärandes ibland Tistel och Törne; men på den andra sidan, stod en fullkommen mogen Ek, med tre friska Ollon, och tre Cronor på des tiocka Stam, den ena ofwanföre den andra, hwilken penning jag med mina egna ögon sedt hos Sahl. Justitiæ Borgmästaren här i Staden Hr. Håkan Eckman.

Finlands myntverk, Helsingfors

Myntverket har under 1976 präglat följande mynt:

		Stycken	Mark
Aluminiumbrons	5 mark	400.000	2.000.000
Kopparnickel	1 mark	12.048.000	12.048.000
Aluminiumbrons	50 penni	7.022.000	3.511.000
Aluminiumbrons	20 penni	20.058.000	4.011.600
Aluminiumbrons	10 penni	10.063.000	1.006.300
Myntkoppar	5 penni	25.551.000	1.277.550
Myntaluminium	1 penni	34.965.000	349.650
		110.107.000	24.204.100

Under 1976 har slagits 6.102 medaljer.

De fördela sig som följer:

Ordenskapitlet för Finlands Vita Ros

Ordensmedaljer:

Första klass med guldors	Silver	1.000 st.
Första klass	Silver	1.500 st.
Andra klass	Al.bron	1.500 st.
Skidloppet "Pirkka"	Tompak	2.032 st.
Ilvnes-plaketter	Förgyllda	25 st.
Ilvnes-plaketter	Försilvrade	20 st.
Ilvnes-plaketter	Färgade	25 st.
		6.102 st.

Myntstöder

Under den senaste tiden har vi kunnat notera en oroväckande ökning av antalet myntstöder. Museerna i Karlstad (Värmlands Museum), Söderby-Karl (Erikskulle), och Älvdalen (Skansen i Rot) har haft påhälsning av tjuvar. Det värdefullaste bytet fick tjuvarna med sig från Värmlands Museum. Tyvärr har vi än så länge endast fått en summarisk förteckning över det tillgripna materialet, som omfattar följande mynt:

Gustav Vasa: Daler, 1 mark (2 st)
 Erik XIV: 16 öre klipping
 Johan III: Daler
 Karl IX: Riksdaler
 Gustav II Adolf: Riksdaler
 Kristina: Riksdaler, 2 mark
 Karl X Gustav: 2 mark
 Karl XI: 4 mark (2 st), 2 mark (4 st)
 Karl XII: Riksdaler (3 st), 4 mark, 2 mark (2 st), 2 caroliner, 1 carolin
 Ulrika Eleonora: 5 öre
 Fredrik I: Riksdaler, 2 mark
 Adolf Fredrik: Riksdaler

Den Kongelige Mønt, Köpenhamn

Udmøntet og indsmeltet 1/1—31/12 1976.

	Udmøntet		Indsmeltet	
	stk.	kr.	stk.	kr.
5-kr.				
KN.	7.651.085	38.255.425,00	50.453	252.265,00
1-kr.				
KN.	28.048.792	28.048.792,00	343.629	343.629,00
25-öre				
KN.	48.388.394	12.097.098,50	370.817	92.704,25
10-öre				
KN.	64.358.979	6.435.897,90	444.085	44.408,50
5-öre				
PL.j.	73.296.225	3.664.811,25	88.012	4.400,60
Bronze			3.007	150,35
Zink			8.000	400,00
Ialt	73.296.225	3.664.811,25	99.019	4.950,95
2-öre				
Bronze			2.179	43,58
1-öre				
Bronze			1.689	16,89
TOTAL	221.743.475	88.502.024,65	1.311.871	738.018,17

Otto Järnulf död

Under sommaren avled förre kamreraren Otto Järnulf, Stockholm, i en ålder av 86 år. Under mer än fem decennier var han anställd hos AB Sporrang, varifrån han pensionerades 1966. Han hade ett utomordentligt minne och var alltid redo att lämna upplysningar om företagens medaljproduktion och konstnärskontakter; hans omfattande kunskaper om sådant fästes tyvärr inte på papperet utan har gått i graven med honom. Han hade ett stort intresse för äldre medaljkonst och ägde en betydande samling av gjutna och präglade minnespenningar alltifrån renässansens.

LLI

Ny mynthandel i Trollhättan

I dagarna har det öppnats en ny mynthandel i Trollhättan. Innehavare är Göran Vilhelmsson, som också är innehavare av Fiskebäckskils mynthandel. Den nya affärens adress är Kungsgatan 9, Box 186, 461 01 Trollhättan, tel 0520/317 70.

Örebro Numismatiska Förening

I septembernumret av MYNT-KONTAKT berättade vi på s 20 om planerna på en numismatisk förening i Örebro. Från Yngve Almer har vi nu fått följande meddelande.

Ett sjuttioal intresserade myntsamlare träffades på onsdagskvällen den 28 september på Örebro Läns Museum för att bilda en numismatisk förening i Örebro. Mötesdeltagarna kom inte endast från Örebro, utan de flesta större orter i Närke var representerade. Initiativtagarna till föreningen — Rolf Alstertun, Lars-Magnus Björkquist, Lars Gabriellson, Hans Kelding och undertecknad — utgjorde under kvällen en pnel. Lars-Magnus Björkquist redogjorde för föreningens syfte. Initiativtagarna fick de närvarandes förtroende att utgöra en valberedning med uppgift att till nästa föreningsmöte föreslå en styrelse; detta möte äger rum onsdagen

den 26 oktober kl 19.00 på Läns-museet. Valberedningen fick vidare i uppdrag att utarbeta stadgar och normer för föreningens verksamhet. Tills vidare är avsikten att föreningens sammankomster skall äga rum minst en gång i månaden.

I ett frågeformulär, som delades ut till de närvarande, fick var och en fylla i sina önskemål om föreningens verksamhet, tex anordnande av föredrag och kåserier om svenska mynt från medeltid och nyare tid, antika mynt, polletter, medaljer och sedlar, och anordnande av studiebesök. Var och en fick också tillfälle att ange sina speciella samlarintressen och tala om hur länge samlarverksamheten har pågått. Valberedningen skall bearbeta de inkomna svaren och på det sättet fastställa vilka samlarintressen som är mest aktuella.

Därefter vidtog allmän diskussion. Flera förslag till namn på för-

eningen väcktes. Intresset för att lära sig mer om numismatik var påfallande stort. Man föreslog bl a studieverksamhet i mindre grupper för olika numismatiska områden; studiecirkelnas sammankomster skulle äga rum så att de inte kolliderade med föreningens månads-möten. Juniorverksamhet inom föreningen var också på tapeten, men tills vidare ämnar vi dock så att säga "blanda generationerna", ty det är inte en samlares ålder som är det avgörande för den numismatiska kunskapsnivån.

Avslutningsvis besåg vi Läns-museets myntsamling. Den utgör ett gott tvärsnitt av de svenska mynten från Olof Skötkonung till nuvarande tid. Läns-museets samling av privatbankssedlar utgivna i Örebro — av *Privat Banken i Örebro*, sedermera kallad *Enskilda Banken i Örebro* och slutligen *Örebro Enskilda Bank* — är synnerligen representativ. Det finns inget annat läns-museum som har en så komplett samling av den lokala enskilda bankens sedlar. Detta var en stor nyhet för många av besökarna!

Yngve Almer

Hirsch Mynthandel AB

Malmskillnadsgatan 29, 111 57 Stockholm

Telefon 08-11 05 56, 21 34 59

Prislista 5 kr plus porto

AUKTION 5

den 26 - 27 nov. Båda dagarna på Operaterrassen

Börjar lördagen den 26 november kl 10.00 med svenska mynt. Under söndagen den 27 november med början kl 11.00 försäljes sällsynt numismatisk litteratur och utländska mynt.

Det gläder oss att kunna erbjuda våra auktionskunder ett rikhaltigt och numismatiskt intressant material, vilket framgår av auktionskatalogen som utkommer i slutet av oktober och enklast erhålles genom att sätta in 20 kr på pg 702686-7

Till vår **AUKTION 6** våren 1978 mottages värdefullt numismatiskt material.

LITERATUR-NYTT

Lars O Lagerqvist: Medaljer utgivna av Svenska Numismatiska Föreningen (SNF:s Smärre Skriffter nr 2, Stockholm 1977). 36 s, pris 7: — f medl, cirkapris i bokhandeln 15: —.

Så har då Föreningens medaljer fått sin egen katalog, och det är inte utan att man utbrister "äntligen". Samlandet av dessa har varit ganska komplicerat i och med avsaknaden av ens den enklaste sammanställning. Faktum är ju att det glädjande nog är ej så få som samlar medaljer med numismatisk anknytning. Det lilla häftet ger de

flesta nödvändiga upplysningar om SNF:s medaljer. I möjligaste mån har upplagesiffror angetts; i de flesta fall är de emellertid okända. Det har visat sig att erhållandet av dessa upplysningar kräver en genomgång av Myntverkets, Sporrings m fl arkiv.

Häftet inleds med en historik över SNF:s medaljutgivning, vilken inleddes år 1877 på Magnus Lagerbergs initiativ. Därefter följer en redogörelse för upplagesiffrorna, stamparna samt medaljer som SNF bidragit till ekonomiskt, men för vilka föreningen ej stått

som utgivare. De sistnämnda tas ej heller upp i den därpå följande förteckningen, som är beledsagad av utmärkta fotografier. Förteckningen inleds med SNF:s stiftelsemedalj, som kuriöst nog är slagen "i efterskott", sex år efter stiftandet. Förteckningens sista nummer — 59 — utgörs av årsmötesjetongen 1977 med G W von Franckens porträtt.

Förhoppningsvis kan denna Smärre Skrift nr 2 bidra till ett ökat samlande av SNF:s medaljer. En återhållande faktor är emellertid knappheten på material — inga av de före 1938 utgivna medaljerna slogs i fler än 150—200 ex — men det kanske bara gör samlandet roligare?
BHN

Förändringar i Dansk Numismatisk Forenings styrelse

Vid ett extra årsmöte den 14 september i Köpenhamn avgick fyra medlemmar ur styrelsen, nämligen Orla Leis, Bent Andersen, A Kjergaard Nielsen och Arne Ramberg. Efter nyval konstituerade sig sty-

relsen med — liksom tidigare — civilingenjör Peter Hammerich som ordförande. Bland de nya styrelseledamöterna märks aukt revisorn Hans Nielsen, som övertagit befattningen som kasserer för

DNF och för Nordisk Numismatisk Unions fond, och civilingenjör Knud Erik Mortensen, som blir auktionsansvarig (efter Orla Leis).

Medlemmar i till NNU anslutna föreningar som brukar bjuda på DNF:s auktioner skall i fortsättningen sända anbuden till Mortensens adress: Ørebakken 19 A, DK-3000 Helsingør, Danmark. LLt

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

är en sedan ett par år etablerad sammanslutning av mynthandlare, hitintills 17 företag i åtta olika städer i landet. Föreningen är ensam i sitt slag i Sverige. Samtliga är medlemmar i Svenska Numismatiska Föreningen och har skrivit under appropet mot myntförfalskningar. — Genom samarbete med de övriga medlemmarna vill varje mynthandlare förbättra och utöka sina tjänster.

De nuvarande medlemmarna är:

B. Ahlström Mynthandel AB

Mäster Samuelsgatan 11
103 85 Sthlm 7, tel. 08-10 10 10

Yngve Almer Mynthandel

Storgatan 49, Box 2068
700 02 Örebro, tel. 019-13 50 61

B. Björnssons Mynthandel

Kullagatan 56, 252 20 Helsingborg
tel. 042-14 12 11

Flodbergs Mynthandel

Stora Nygatan 17, 211 37 Malmö
tel. 040-12 99 30

Hirsch Mynthandel AB

Malmskillnadsgatan 29
111 57 Sthlm, tel. 08-11 05 56

Malmö Mynthandel AB

Kalendergatan 9, 211 35 Malmö
tel. 040-11 65 44

Mattssons Mynthandel

Kungsängsgatan 21 B
753 22 Uppsala, tel. 018-13 05 54

Norrtälje Mynthandel

Tullportsgatan 7, 761 00 Norrtälje
tel. 0176-168 26

Nordisk Varutjänst Nova

Södra Strandgatan 3, Box 40
701 02 Örebro, tel. 019-12 05 11

Myntaffären Numis

Vallgatan 1, Box 2332
403 15 Göteborg, tel. 031-13 33 45

Soj Mynt AB

Mäster Samuelsgatan 25
111 44 Sthlm, tel. 08-21 17 70

Svea Mynt & Frimärkshandel AB

Stureplan 4, Box 7232
103 84 Sthlm 7, tel. 08-10 03 85/95

Ulf Nordlinds Mynthandel

Nybrogatan 36, Box 5132
102 43 Sthlm, tel. 08-62 62 61

J. Pedersen Mynthandel

Skolgatan 24, 502 31 Borås
tel. 033-11 24 96

Peo Mynthandel AB

Drottninggatan 29, Box 16 245
103 25 Sthlm, tel. 08-21 12 10

Strandbergs Mynthandel AB

Mäster Samuelsgatan 25, Box 7003
103 81 Sthlm, tel. 08-21 42 65

Ticalen Mynthandel

Stureplatsen 3, 411 39 Göteborg
tel. 031-20 81 11

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

Box 7183, S-103 85 Stockholm

SEDELERBJUDANDE

Mycket låga priser

ALBANIEN							
100 Franga 1944 17/1	12:—	ECUADOR	1 Sucre 1920 0	6:—	MEXICO	1 Peso 1970 0	4:—
20 Franga 1939 17/1	15:—		20 Sucre 1920 0	8:—			
ARGENTINA		FRANKRIKE	25 Sols Assignat 1793 0	20:—	NIGERIA	1 Pund P8 01	5:—
1 Peso P62 0	4:—				PARAGUAY	1 Gurani 1952 0	2:—
5 Pesos P69 0	4:—	FRANSKA INDOKINA	1 Piastre P16 1+	5:—			
10 Pesos P77 0	5:—	TYSKLAND			PAKISTAN	1 Rupee P24 0	4:—
BIAFRA		1000 Mark 1910 1+ 3:—	0 6:—				
1 Pound 1968/69 0	3:—	20.000 Mark 1923 1+ 2:—	0 5:—		PERU	5 Soles 1972 0	4:—
BOLIVIA		10 olika Mark före 1924 1-01	20:—				
100 Bolivianos 1945 0	7:—	GUATEMALA	1/2 Quetzal 1973 0	10:—	SOVJET	5 Rubel 1909 1+	3:—
20 Bolivianos 1945 0	5:—				10 Rubel 1909 1+	3:—	
BANGLA DESH		HAITI	2 Gourdes P44 0	12:—	40 Rubel 1917 1+	5:—	
1 taka 1973 0	4:—				20 Rubel 1917 1+	5:—	
BRASILIEN		UNGERN	1 Forint 1860-tal utg i USA 0	15:—	250 Rubel 1917 1+ /01	5:—	
1 Cruzeiro 1952 0	3:—		10 Millio Milpengö 1946 1+	3:—	1.000 Rubel 1917 0	15:—	
2 Cruzeiros 1962 0	3:—		100 Pengö 1930 1	3:—			
5 Cruzeiros P176 0	2:—		50 Pengö 1932 1	3:—	SPANIEN	2 Pesetas 1938 0	6:—
10 Cruzeiros P167 0	4:—		1.000 Pengö 1945 1+	3:—	1 Peseta 1953 0	5:—	
1 Centavos på 10 Cruz P183 0	3:—		Ryska Armén 1944 3 olika	10:—			
5 Centavos på 50 Cruz P184 0	4:—		20 Pengö 1941 1+	3:—	SERBIEN	100 Dinara 1941 1+ 4:—	01 7:—
10 Cent. på 100 Cruz P185 0	6:—		10 olika 1930-40-tal 1+	25:—			
BULGARIEN		KINA	5 Yuan 1914 0	7:—	TAIWAN	10 Dollar 1946 0	6:—
7 olika 1951 0	7:—		10 Yuan 1914 0	8:—	1 Dollar 1946 0	6:—	
BURMA			10 Dollar 1928 1+ 2:—	0 6:—			
100 Rupees 1942 P12 01/0	3:—		20 Customs Gold Units 1930	5:—	UGANDA	5 Skilling Bild på Amin 0	15:—
10 Rupees 1942 P11 01/0	3:—		1+ 2:—	0 5:—			
CAMBODJA			5 Yuan 1940 0	4:—	URUGUAY	50 Centavos 1939 0	5:—
20 Riels P8 0	12:—		10 Yuan 1940 0	4:—	100 Pesos P47 0	5:—	
500 Riels P16 0	10:—		10 olika 1928-41 1+—01	20:—			
500 Riels P16 1+	5:—	INDONESIEN	5 olika 1964 0	5:—	WALES	1 Pund Indragan 1970 0	8:—
CEYLON							
2 Rupees 1973 0	5:—	JAPAN	1 Yen 1950-talen P85 0	4:—	ÖSTERRIKE	1 Krone 1916 0	3:—
CHILE					10 Kronen 1915 0	5:—	
1 Escudo P106 0	3:—	MALAYA	1 Dollar 1942 P21 0	2:—	100 Kronen 1922 0	5:—	
50 Escudos P109 0	4:—		10 Dollar 1942 P24 0	2:—			
500 Escudos P112 0	8:—	SYDKOREA	3 olika 1962 0	3:—	Pröva våra billiga sedelsatser	25 olika utländska ovikta	25:—
5 Cent. på 50 Pesos P98 0	2:—	LAOS	1 Kip P2 0	2:—	50 olika Hälften ovikta	50:—	
10 Cent. på 100 Pesos P99 0	3:—		50 Kip P10 0	2:—	100 olika Hälften ovikta	175:—	
COLOMBIA							
1 Peso oro 1972 0	3:—						
2 Pesos oro 1972 0	4:—						
5 Pesos oro P355 0	5:—						

*Aterförsäljare: Utländska sedlar till mycket låga partipriser.
Begär prislista. Passa på tillfället.*

Mynt- och sedelsamlare: Prislista på mynt och sedlar, svenska och utländska sändes på begäran. Stor sortering. Styckevis, partier. Moms ingår, porto tillkommer. Full retur rätt inom 8 dagar.

Besök vår affär i Trollhättan där vi säljer och köper mynt - sedlar - frimärken - vykort.

Öppet: måndag-fredag 11.00-18.00
lördag 9.00-14.00

Välkomna! Göran Vilhelmsson

TROLLHÄTTANS MYNTHANDEL

Kungsgatan 9 · Box 186, 461 01 TROLLHÄTTAN · Tfn 0520-317 70

**Kungl Myntkabinettet,
Statens museum för
mynt-, medalj- och
penninghistoria**

Narvavägen 13-17, 2 tr
Stockholm

(Buss nr 42, 44 och 69
till Historiska museerna,
tunnelbana till Karlaplan)

Utställningar: Svenska mynt
från 1000-talet till nutid,
Mynt från forna svenska
besittningar, Världens mynt
under 25 århundraden,
Sveriges medaljhistoria och
Medaljens konsthistoria

Tillfällig utställning
från 11 oktober:

Från aes rude till lira
i Italien

En historisk krönika i 2500 år

Museet:
Måndag - fredag 11 - 16
Lördag och söndag 12 - 17

FRÅGE-SPALTEN

Om du vill göra en fråga om ett mynt eller något annat föremål i din egen eller någon annans samling eller du vill diskutera någon uppgift i den numismatiska litteraturen, så skriv till MYNTKONTAKTS FRÅGESPALT.

Skicka gärna med ett tydligt foto av föremålet. Avritningar, blyerts-kalkeringar och sådant duger inte.

Men skicka inte in frågor rörande samlarvärdet på dina föremål. Frågor om värdet besvaras inte.

Skriv helst på maskin och bara på en sida av papperet. Underteckna med namn och adress; anonyma brev publiceras inte.

Fråga:

Vid flera tillfällen har jag hört uttrycket "en tunna guld" i samband med större fastighetsaffärer. Jag skulle gärna vilja veta hur mycket "en tunna guld" var före och efter 1776-77 års myntrealisation.

Bjarne Ahlström, Stockholm

Svar:

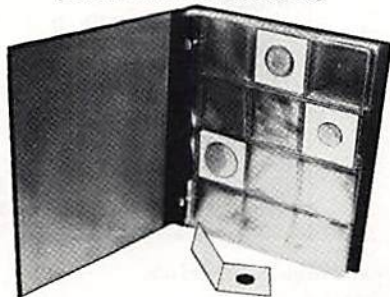
Tunna guld var en räkneenhet för stora penningssummor.

Det finns korta och koncisa förklaringar av uttrycket *tunna guld*, bl.a. av Nils Ludvig Rasmusson i Svensk uppslagsbok och av Bertel Tingström i Svensk numismatisk uppslagsbok.

Jag vill också fästa uppmärksamheten vid Rasmussons artikel *Tunna guld* i Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid, bd XIX, Malmö 1975 (inom parentes sagt sannolikt den sista artikeln av Rasmussons hand, jfr NNUM 1973, s 325). Rasmusson säger där, att det äldsta svenska belägget för uttrycket *tunna guld* är från 1532 och förekommer i Gustav I:s registratur, där det på ett ställe talas om 10 tunnor guld. Slår vi upp det anförda stället, finner vi, att det är fråga om ett brev från Olaus Magnus till Gustav I, daterat Lübeck den 20 mars 1532. Olaus Magnus återger där en uppgift, att "kungen av Frankrike har

COIN

KVALITETSPÄRMEN för myntfodral
från Dansco. USA
(En av världens mest sålda)

Stadig och gedigen i bokformat
Pärm med blad **39:50** inkl. moms

PAKETPRIS!

Pärm med 100 fodral **52:50** inkl. moms
(4 storl. passar alla mynt)
Kvantitetsrabatt för återförsäljare

MATTSSONS MYNTHANDEL

Kungsängsgatan 21 B, 753 22 Uppsala
Telefon 018 - 13 05 54

International MØNT-MESSE i København

Mønter på børsen

5. - 6. november 1977

Nærmere oplysninger
MSA Østerbrogade 160
2100 København Ø, Danmark
Tlf. (01) 29 75 74

nu löst sin och sina söners frihet och land igen med tjugo tunnor guld" (Olaus Magnus skriver "XX tunnor gold"), inte tio tunnor guld, som det står i Rasmussons artikel: tjugo tunnor guld stämmer bättre med det av Rasmusson angivna motvärdet, 2 milj. écus d'or.

Huruvida *tunna guld* har en konkret bakgrund — om det med andra ord någonsin har varit fråga om en verklig tunna, till brädden fylld med klingande guldmynt — det är ovisst, yttrar Rasmusson. Ursprungligen motsvarade *en tunna guld* i värde 100.000 rhenska gyllen, det från 1300-talet till inemot mitten av 1500-talet i norra och mellersta Europa dominerande guldmyntet, i värde lika med den senare dalern. *En tunna guld* minskade i värde, allteftersom dalervärdet sjönk genom olika inflationer

I Sverige motsvarade *en tunna guld* i varje fall i slutet av 1600-talet i värde 100.000 daler silvermynt; då pariteten ansågs vara 1 riksdaler = 3 daler silvermynt motsvarade detta $33.333\frac{1}{3}$ riksdaler.

Genom 1776 års realisationsförordning deprecierades sedlarna med 50%. Eftersom *en tunna guld* kunde erläggas med sedlar, följde *tunna guld* med och blev då = $16.666\frac{2}{3}$ riksdaler specie

Tunna guld följde sedan samma utveckling som sedlarna och blev, då banken omkring 1807 i praktiken inställde sedelinlösningen, = $16.666\frac{2}{3}$ riksdaler i bankens sedlar, riksdaler banko.

Enligt författningar 1855 resp 1873 är 1 riksdaler banko = 1 riksdaler 50 öre riksmünt = 1 krona 50 öre. *En tunna guld*, dvs $16.666\frac{2}{3}$ riksdaler banko, är sålunda = 25.000 riksdaler riksmünt = 25.000 kronor.

Räkneenheten *tunna guld* begagnades i första hand när det var fråga om statens inkomster och utgifter. Men det fanns inget hinder för privatpersoner att begagna denna räkneenhet för att uttrycka stora belopp, t ex i samband med fastighetsaffärer. *Torgny Lindgren*

Besök

MYNT-börs 77

29-30 oktober

på

PARAPETEN

i

HELSINGBORG

•

Mer än 35 utställare från
Danmark, Norge, USA, Västtyskland
och Sverige

•

ÖPPET: 11.00—18.00

•

Arr.

EXIMTRANS

Harry Tenshult
Järnvägsgatan 29
252 24 Helsingborg
Telefon 042 - 11 23 00

Suomalaiset lukijamme voivat, jos niin haluavat, kirjoittaa kysymyksensä suomeksi. Me käänämme mielellämme kysymykset suomesta ruotsiksi.

MÖTEN

FAGERSTA. Fagerstabygdens myntklubb sammanträder första måndagen i varje månad kl 19.00. Lokal: AB Västanfors Industriens matsal.

FINSPÅNG. Finspångs myntklubb sammanträder sista torsdagen i varje månad utom december. Lokal: Sparbanken Östergötland, Bergslagsvägen 4.

GÖTEBORG. Göteborgs Numismatiska Förening. Allmänna möten hålls på Restaurant Hantverket kl 19.00 den 10 oktober, 14 november (årsmöte) och 12 december. Medlemsträffar i GNF:s lokal Haga Kyrkogata 3 kl 19.00 den 24 oktober (sedlar) och 28 november (kvalitetsbedömning).

HÖRBY. Frosta Numismatiska Förening. Möte med auktion äger rum på Ungdomsgården i Hörby kl 19.30 den 27 oktober, 24 november och 15 december. Visning av auktionsobjekten från kl 18.30. Auktionslistor utsändes på begäran. Nya medlemmar välkomna. Upp-

lysningar per tel. 0415-108 07 eller 0415-100 78.

KRISTIANSTAD. Kristianstads-ortens Numismatiska Förening sammanträder fredagarna den 21 oktober, 18 november och 16 december kl 19.30 på Hemgården, Norretullsvägen 9, Kristianstad. Efter förhandlingarna följer auktion. Auktionsobjekten visas från kl 18.00. Listor och upplysningar ges av Ingvar Nilsson, Box 11 068, 291 11 Kristianstad. Tel 044-713 28.

NYKÖPING. Myntklubben Nicopia håller möte onsdagarna den 12 oktober, 2 november och 14 december i Pensionärsgården, V:a Trädgårdsgatan 57, Nyköping, kl 19.00. Nya medlemmar välkomna. Upplysningar och auktionslistor per tel 0155-326 75.

SIGTUNA. Sigtuna Myntklubb, Box 44, 190 40 Rosersberg, anordnar klubbafon med auktion den 16 oktober kl 19.15 i Drakegården, Sigtuna, den 9 november klubbafon i samma lokal samt den 17

december julutfärd till Nyköping. Upplysningar per tel 0760-353 23.

SÖDERTÄLJE. Tälje Myntklubb håller möten den 20 oktober, 17 november och 15 december i Föreningsgården, Torekällberget, kl 19.00. Upplysningar tel 0755-185 68.

UPPSALA. Numismatiska Klubben. Onsdagen den 19 oktober kl 19.30: Föredrag av Bertel Tingström om indragningen av köpkraftsoverskottet efter Karl XII:s död 1718. Lokal: Skandia, Drottninggatan 1. Måndagen den 21 november kl 19.30: Auktion, Skandia. Fredagen den 9 december kl 19.30: Julfest, Stadshotellet.

VÄXJÖ. Värends Numismatiska Förening sammanträder den 18 oktober, 13 november och 2 december kl 19.20 på Restaurang Munken i Växjö.

Baronen flyttar!

Baronen, välkänd mynt- och antikhandlare i Göteborg, har flyttat till nya rymliga lokaler på Västra Hamngatan 19, 411 17 Göteborg. Det nya telefonnumret är 031/13 69 11.

MYNT & MEDALJER

Sveavägen 96 · Fack, S-104 32 Stockholm 19
T-Rådmansgatan (uppgång Handelshögskolan)
Telefon 08-34 34 23

Köper • Byter • Säljer • Värderar

Kommissionsuppdrag

Mynt • Sedlar • Medaljer • Tillbehör

Numismatisk litteratur

Öppet: vard. 11—18, lörd. 9—14

KÖPER, SÄLJER, BYTER och VÄRDERAR

Svenska och utländska mynt
sedlar, medaljer, polletter och
tillbehör, frimärken och brev

LAGERLISTA SÄNDES GRATIS

MYNTAFFÄREN NUMIS

Vallgatan 1, Box 2332
403 15 Göteborg

Tel. 031-13 33 45

Vard. 11-18, lörd. 10-14
lunch 14-14.30

MYNT-TORGET

KÖPES

Antika grekiska mynt köpes. Tel 08-20 94 56 (kontorstid). Sverige: 5 öre 1910, 1 öre 1880, 1883 och 1892. Ev byte mot nordiska frimärken. Tandläkare David af Sandeberg, Österleden 9 B, 271 00 Ystad.

Sedlar. Ovikta stjärnmärkta femmor och tior. Även andra äldre svenska sedlar köpes. Lars Pettersson, tel 0522/856 43 e kl 17.

SÄLJES

Mynt, myntsamlingar, medaljer. 130 objekt. Full returrätt inom 10 dagar. Lista gratis. Gert Jonsson, Rönngatan 3 A, 641 00 Katrineholm. Tel 0150-617 17 lörd o sönd.

Island 500 och 1000 kr — set ocirk 138:—. Gratis prislista över dubletter från Sverige, Norge, Danmark. W. Borth, Stiftsstrasse 15 b, D-3050 Wunstorf 1.

Bröllopsmynt 1976 i plastkassett. Kvalitet 0 spegelglans, 70:—/st. Jan Säbb, Box 333, 790 60 Vikarbyn. Tel 0248-201 81.

Mynt 1760-1977, 100-tals varianter. Myntlista gratis. Bo Carlsson, Kronatorpsgratan 104 A, 212 27 Malmö.

Unikt tillfälle. 5-öring, kval 01, präglad på 25-örings platt (Kopparnickel). Äkthetsbevis medföljer. Säljes till högstbjudande. Tel 0413/114 14, Sven Ohlsson.

AUKTIONER

19-20 oktober. Hornungs Møntauktioner. Hotel Sheraton, Köpenhamn.

22 oktober. Svea Mynt & Frimärks-handel AB. Hotel Sheraton, Stockholm. (Se annons)

25-26 oktober. Svenska Numismatiska Föreningen. Statens Historiska

Museum, Stockholm.

12 november. Galerie des Monnaies GmbH och B. Ahlström Mynt-handel AB. Parkhotel, Düsseldorf. Svenska mynt.

26-27 november. Hirsch Mynt-handel AB. Operaterrassen, Stockholm. (Se annons)

SVENSKA RIKSDALRAR

Gustav II Ad.	1617	1(+)	2750.—
— Nürnberg	1632	1+	3150.—
— Augsburg	1632	1+	1775.—
Kristina	1640 h-spår	1+	3150.—
Fredrik I	1725	01—	5350.—
Gustav III	1775	01—	1375.—
—	1776	01—	1475.—
—	1777	01	1665.—
—	1781	01—	1235.—
—	1782	01	1475.—
—	1788	1+/01	1135.—
—	1791	1(+)	675.—
Gustav IV Ad.	1794	01	4350.—
—	1795	01	3875.—
—	1795	01—	2875.—
—	1796	1+	2175.—
—	1806	1+/01	2850.—
—	1806	1+	2565.—
—	1807	01	4775.—
Karl XIII	1812	01—	6650.—
Karl XIV J.	1821 jub.	01	6850.—
—	1822	01åo	8000.—
—	1831	01	3500.—
—	1833/1	01—	3150.—
—	1834/1	01	3150.—
—	1838	1+	1550.—
—	1839	01—	2750.—
—	1842 "3 kr"	01—	3150.—
Oskar I	1855 lt år	01	2750.—
4 mark	1610	1	1225.—
4 mark	1638 st kr.	1	2450.—
4 mark	1647	1+	3250.—
4 caroliner	1718	1++	3675.—
3 daler	1770	1++	2475.—

Myntet i Malmö

St. Nygat. 17, 211 37 Malmö
Telefon 040-12 99 30

ULF NORDLINDS MYNTHANDEL AB

Nybrogatan 36 • Box 5132, 102 43 Stockholm

Telefon 08-62 62 61

KÖPER • SÄLJER • VÄRDERAR
MYNT • SEDLAR • MEDALJER
ORDNAR

Numismatisk litteratur

Lagerkatalog utkommer två gånger årligen

Medlem av Sveriges Mynthandlars Förening

KÖPER - SÄLJER BYTER

SVENSKA MYNT

Bra sortering av tillbehör med förmånliga rabatter. Prislista över mynt, sedlar, mynttillbehör, frimärkstillbehör och litteratur sändes gratis.

FIRMA ARNE E. HEDLUND

Box 3144, 162 03 Vällingby
Telefon 08-89 52 01

Vardagar 18-20, lördagar 10-17

Sysslar huvudsakligen med postorder men personligt besök kan ske efter överenskommelse.

**TILL
VITTERHETSAKADEMIENS
BIBLIOTEK INKOMMEN
NUMISMATISK LITTERATUR**

Adress: Storgatan 41
Box 5405, 114 84 Stockholm
Öppet: måndag—fredag 9—16

MAJ—AUGUSTI 1977

Bastien, Pierre

Le trésor de Beaurains (dit d'Aras)/Pierre Bastien et Catherine Metzger. — Wetteren, 1977. — 258 s., 2 pl.-bl. (Numismatique romaine; 10)

Bastien, Pierre & Cothenet, André
Trésors monétaires du Cher. Lignières (294—310), Osmery (294—313). Wetteren 1974. 124, (1) s., 17 pl.-bl. (Numismatique romaine. 8.)

Brekke, B. F.

The copper coinage of Imperial Russia 1700—1917/B. F. Brekke. — Malmö, 1977. — 296 s. & prislista 8 s. i pärmficka.

Eustache, Daniel

Corpus des dirhams idrisites et contemporains. Collection de la banque du Maroc et autres collections mondiales, publiques et privés. Rabat 1970—71. (2), xl, 393, (24) s., 40 pl.-bl. (Etudes sur la numismatique et l'histoire monétaire du Maroc. 1.)

Lallemand, J. & Thirion, M.

Le trésor de Saint-Mard. 1 Wetteren 1970 Numismatique romaine. 6. 1. Etude sur le monnayage de Victorin et des Tétricus. 1970. 262, (3) s., 53 pl.-bl.

MacNeil, Neil

The president's medal 1789—1977 /Neil MacNeil. — New York, 1977. — 160 s., 2 pl.-bl.

La Monnaie de Paris

L'administration des monnaies et médailles. — Paris. u.å. — 62 s. La documentation française illustrée.

La Monnaie de Paris

La Monnaie de Paris : établisse-

ment monétaire de Pessac. — 1. éd. — Paris, 1976 ? — 25 s., 5 pl.-bl.

Administration des monnaies et médailles.

La Monnaie de Paris

La Monnaie de Paris. — 5. éd. — Paris, 1975 ? — 83 s., 14 pl.-bl. Administration des monnaies et médailles.

Studies on money in early America /ed.: Eric P. Newman & Richard G. Doty. — New York, 1976. — (4), 216 s.

Villaronga, Leandre

The Aes coinage of Emporion/Leandre Villaronga; transl. from the Spanish by Elisabeth Weeks. — Oxford, 1977. — 84 s., 15 pl.-bl. (British archaeological reports: suppl. ser.; 23).

Myntverket, Eskilstuna

Upplegesiffror — 1976 års mynt

5 kronor	2.252.923 st
1 krona	4.320.811 „
50 öre	2.588.575 „
25 öre	2.815.285 „
10 öre	4.172.790 „
5 öre	4.672.350 „

ERT NAMN
OCH
ADRESS

och Ni får efter hand vår
prislista

STOR SORTERING
MODERATA PRISER
Vänd Er med förtroende till

GÄVLE MYNTHANDEL AB

S. Kungsgatan 19
Postadress:
Box 6124, 800 06 Gävle
Telefon 026-12 82 25

Öppettider: 16-18
lördagar 9-13

R. UPPGRENS MYNTHANDEL

Köper
Byter
Säljer

•
Mynt
Tillbehör
Litteratur

•
Renstiernas Gata 29
(Buss 48 från Slussen
eller Skanstull)

Öppettider: vard. 9-18,
lunch 13-13.30, lörd. 9-13

Postadress:
Box 11 080, 100 61 Stockholm
Telefon 08-44 82 81

BARONEN har flyttat

men köper och
säljer mynt
som vanligt i samma
omfattning.

Nya adressen:

BARONEN Mynt & Antikhandel

Västra Hamngatan 19

S-411 17 Göteborg
Tel.: 031-13 69 11

Jul-, Mors-, Årstallrikar, äggkoppar, krus, figurer m m

Samtliga fabrikat, årgångar
oftast i lager för omgående
leverans — detalj- engros

F:a
BO SVENSSON

Box 638, 601 14 Norrköping
Gatuadress: Hospitalsgatan 8
Telefon 011-10 75 29

TB MYNT HB

U. Thimberg R. Berglund
Prislista nr 5 sändes gratis
på begäran

**KÖPER
BYTER
SÄLJER**

MYNT & TILLBEHÖR
LITTERATUR

Erstagatan 14
116 36 Stockholm
Tel. 08-41 01 33

Öppethållande:
Vard. 10-18
Lörd. 10-13

Myntfynd i Tallinn

Forts från sid 5

Ett oväntat mynt att finna var 3 mark 1562 med "Göteborgsbild" samt två 1½ mark av samma typ. Två öre 1675 Landskrona fanns också i ett exemplar, ehuru dåligt. Av plåtmynt såg vi ca 15 ex, hälften slagna under Fredrik I och något enstaka under Adolf Fredrik, alla i Avesta. Av de tidigare tilldrog sig ett par särskilt intresse. En daler 1679 finns, likaså ½ daler 1681, båda sällsynta. Ett mycket vackert exemplar av 4 daler 1719 med trekantig stämpel finns också; den är inte känd i många exemplar i Sverige.

Vi frågade också efter svenska sedlar. Det finns ett ringa antal av 8 och 12 skillingar banko från 1800-talets början i dåligt skick samt dessutom 1 riksdaler riksmünt från 1861, däremot inga från Stockholms banco.

Den nämnda örtugen utan årtal från Johan III (= typ 1590) var hittills helt okänd. En svensk skulle önska att se de svenska mynten utställda i en systematisk samling, t ex fram till freden i Nystad 1721. Den skulle kompletteras med en motsvarande för mynt slagna i Reval och Narva. Material för en utställning av ryska mynt fram till revolutionen 1917 och för republiktiden torde finnas. Det är i och för sig riktigt att bevara skatterna orörda för nuvarande eller framtida forskning, men det borde inte hindra att några uttas för visning i en permanent utställning.

Det svenska materialet uppvisar inga guldmynt och endast en och annan av riksdalervalör, t ex Osna-brück Gustav II Adolf 1633. Det finns heller inte särskilt många markmynt men desto fler av de minsta. Antalet mynt totalt utgör

Varje söndag

har Göteborgs-Posten
stor samlaravdelning med
massor av annonser.

GÖTEBORGS-POSTEN
405 02 Göteborg

KRISTIANSTADSORTENS NUMISMATISKA FÖRENING

avhåller intressant auktion
fredagen den 21 oktober 1977
kl. 19.30 på Hemgården,
Norretullsvägen 9, Kristianstad

Auktionsobjekten förevisas
från kl. 17.00

Listor och upplysningar:

Ingvar Nilsson
Box 11068

291 11 KRISTIANSTAD
Tel. 044-713 28

ca 100.000, varav ca 30.000 svenska. Att de större mynten saknas har väl sin förklaring i att Estland alltid har haft en utsatt position i striderna mellan — i tur och ordning — danskar, tyskar, svenskar och rysar. De första åren av det stora nordiska kriget 1700-21, revolutionen 1917, sovjetmaktens upprättande 1940, krigshändelserna 1941 och 1944, allt har bidragit till att det varit svårt att bevara samlingar av värdefulla föremål.

I den systematiska samlingen av svensk-baltiska mynt fanns under Reval Erik XIV:s 2 mark 1561, 1 mark 1562 och penning 1562 samt Sigismunds 1 öre 1597, som ju också hör till sällsyntheterna, men i övrigt fanns endast småvalörerna representerade. Märkligt nog fanns ingen 2 schilling från Johan III.

Under Riga fanns Gustav II Adolfs riksdaler 1629 och Kristinas riksdaler 1644, men i övrigt endast schillingar från dessa regenter. Vidare fanns Karl XI:s riksdaler 1660 och den mycket rara ¼ riksdaler 1668.

Besöket i Estland blev för samtliga deltagare en synnerligen intressant och givande upplevelse.

Adressändring!

Använd postens adress-
ändringsblankett, som du
sänder till:

MYNTKONTAKT
Prenumerationsavd.
Essingestråket 27
112 66 STOCKHOLM

MYNTAUKTION

Som framgått genom vår annonsering i fackpressen, håller vi vår första myntauktion på Hotel Sheraton-Stockholm lördagen den 22 okt.

Auktionen innehåller objekt från följande områden:

SVERIGE. Mynt från Gustav Vasa och framåt, många sällsynta mynt och praktexemplar. Bland toppnumren kan nämnas: Gustav Vasas Stockholms-mark 1560 i kv. 0, sex exemplar av Kristinas ettöring 1639 på plants, ett praktexemplar av Fredrik I:s serafimer riksdaler 1748, Karl XIV Johans riksdaler 1829 Troyska ass i kv. 01, samt en komplett samling av Oskar II:s guldmynt, med bl. a. 20-kronan 1885 i kv. 01/0. Dessutom ropar vi ut sedlar och ett antal medaljer.

UTLÄNDSKA GULDMYNT. Bland de utländska guldmynt vi bjuder ut kan nämnas en komplett samling av Oskar II:s norska guldmynt, med bl. a. 20-kronan 1883 i kv. 01.

Den rikt illustrerade katalogen utkommer cirka en månad före auktionen. Katalogen kan du få om du skickar oss ditt namn och din adress. (Ange att det gäller myntauktion)

OBS. Till våra kommande auktioner tar vi emot material fortlöpande.

SVEA

MYNT & FRIMÄRKSHANDEL AB

Stureplan 4 · Box 7232, S-103 84 Stockholm, Sweden
Telefon 08-10 03 85, 10 03 95

Bank: Svenska Handelsbanken
Bankgiro 189-3759 · Postgiro 85 96 65-2

